

ДЕРЖАВНА ФІСКАЛЬНА СЛУЖБА УКРАЇНИ
УНІВЕРСИТЕТ ДЕРЖАВНОЇ ФІСКАЛЬНОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ

ПУНДА ОЛЕКСАНДР ОЛЕГОВИЧ

УДК 342.9(477)

АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
ЗДІЙСНЕННЯ ОСОБИСТИХ НЕМАЙНОВИХ ПРАВ

12.00.07 – адміністративне право і процес; фінансове право;
інформаційне право

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
доктора юридичних наук

Ірпінь-2018

Дисертацією є рукопис

Робота виконана в Університеті державної фіскальної служби України, ДФС України.

Науковий консультант: доктор юридичних наук, професор
Новицький Андрій Миколайович,
Університет державної фіскальної служби України,
ДФС України,
професор кафедри цивільного права та процесу.

Офіційні опоненти: доктор юридичних наук, доцент
Буханевич Олександр Миколайович,
Хмельницький університет управління та права,
завідувач кафедри конституційного,
адміністративного та фінансового права,
Заслужений юрист України;

доктор юридичних наук, професор
Гречанюк Сергій Костянтинович,
Тернопільський національний економічний
університет, завідувач кафедри конституційного,
адміністративного та фінансового права;

доктор юридичних наук, професор
Калюжний Ростислав Андрійович,
Національний авіаційний університет, заступник
директора Навчально-наукового юридичного
інституту з наукової роботи.

Захист відбудеться «26» квітня 2018 року о 9.00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 27.855.02 Університету державної фіскальної служби України за адресою: вул. Садова, 55, м. Ірпінь, Київська область, 08201.

З дисертацією можна ознайомитися у бібліотеці Університету державної фіскальної служби України за адресою: вул. Університетська, 31, м. Ірпінь, Київська область, 08201.

Автореферат розіслано «23» березня 2018 року.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

Т.О. Мацелик

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Сучасний період державотворення пов'язаний з проведенням кардинальних реформ і насамперед у сфері реформування органів публічної влади. Головною цінністю, що захищається державою, є людина та її права. Конституція України закріплює права, свободи та обов'язки людини і громадянина, що відображені на рівні конституційно-правових норм та виступають правовою основою сучасної держави. В основних правах людини втілюються загальні цінності людської гідності, свободи, рівності та моральності. Сучасний стан охорони особистих прав людини в Україні характеризує декілька тенденцій: продовження інформаційної науково-технічної революції, масштабна трудова міграція працездатного населення, демографічна криза, негативний стан репродуктивного здоров'я, відсутність належного механізму гарантування ефективного захисту життя, недоторканності та безпеки громадян, комплексні реформи органів публічної влади, тривала стагнація інституцій системи охорони здоров'я. Держава через інститути публічної влади неналежним чином виконує свої зобов'язання щодо охорони та захисту основоположних прав людини. Так, 2015 року до Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини було направлено 19 030 звернень, а станом на період початку 2016 р. – 08 лютого 2017 року таких звернень було вже 23 925. Серед лідерів, до яких було спрямовано акти реагування Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини, стали такі державні органи, як територіальні органи Національної поліції України, Міністерство охорони здоров'я України, Міністерство оборони України, Міністерство соціальної політики України, Державна міграційна служба.

Через відсутність ефективних адміністративних механізмів захисту особистих прав зростає навантаження на судові органи, рішення яких також масштабно оскаржують до Європейського Суду із захисту прав людини. Серед найбільш розповсюджених є справи про порушення статті 2 «Право на життя»; статті 5 «Право на свободу та особисту недоторканість»; статті 8 «Право на повагу до приватного і сімейного життя»; статті 11 «Свобода зібрань та об'єднань» Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод та статті 2 Протоколу № 4 «Свобода пересування». Станом на 31 грудня 2016 року на розгляді у Європейському суді перебувало загалом 79 750 справ проти держав сторін Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (проти 64 850 справ станом на 31 грудня 2015 року), з них – 18 150 справ проти України (13 850 – проти України станом на 31 грудня 2015 року), що складає 22,8 % від загальної кількості справ (21,4 % від загальної кількості 2015 року)¹. Таким чином, через збільшення обсягів звернень Україна займає сьогодні перше місце за кількістю справ, які

¹ Щорічний звіт про результати діяльності Урядового уповноваженого у справах Європейського суду з прав людини у 2016 році [Електронний ресурс] : Режим доступу: <http://old.minjust.gov.ua/9329>

перебувають на розгляді в Європейському суді. Підтвердженням незадовільної роботи органів публічної влади та національних судів стало рішення Європейського суду із прав людини у справі «Бурмич та інші проти України» щодо вилучення із реєстру та передачу до комітету міністрів Ради Європи понад 12 143 тис. справ, що стосуються невиконання рішень національних судів в Україні.

Становленню ефективної системи адміністративно-правової охорони особистих немайнових прав в Україні перешкоджають прогалини її законодавчої бази, відсутність практичних механізмів реалізації державної політики у цій сфері, недооцінка цього сегмента державної соціальної політики як самостійного напрямку державної діяльності, відсутність концептуальних підходів, спрямованих на активізацію державного регулювання здійснення особистих немайнових прав. Створення такого дієвого механізму має незавершений характер. Отже, в Україні наявні проблеми щодо повноцінної охорони системи особистих немайнових прав людини, а тому існує суспільна потреба на виконання державою через свої інститути соціальної функції щодо забезпечення здійснення та захисту особистих немайнових прав.

Водночас адміністративно-правове регулювання забезпечення здійснення особистих немайнових прав людини є засобом практичного втілення доктрини антропоцентризму та практики забезпечення природних прав людини. У суспільстві існує ряд чинників, що спонукають державу до активного правового та організаційно-управлінського впливу на правові відносини щодо механізму охорони особистих немайнових прав. Такими є спрямованість системи охорони особистих немайнових прав на досягнення, соціальної ефективності, що виявляється у підвищенні доступності та якості медичної допомоги, збереженні й відновленні здоров'я населення, попередженні хвороб та зниженні смертності, продовженні тривалості життя тощо; вимоги щодо формування оптимальної просторової структури органів публічного адміністрування, забезпечення узгодження між завданнями національної та регіональної стратегії, наявними можливостями та нагальними проблемами розвитку системи охорони особистих немайнових прав у межах окремих територій або держави в цілому; необхідність пошуку дієвих форм парламентського та урядового контролю за дотриманням особистих прав і свобод людини та швидкого реагування до змін, викликів та загроз, розроблення нормативних варіантів дій у надзвичайних ситуаціях та за необхідності запровадження окремих станів, таких як: карантин, зона проведення антитерористичної операції або операції Об'єднаних сил тощо.

Науковому забезпеченню створення дієвої системи адміністративно-правового забезпечення прав громадян сприяли праці науковців з адміністративного права, які проводили активний науковий пошук у цій сфері. Серед них: В. Б. Авер'янов, О. Ф. Андрійко, Д. Н. Бахрак, В. Т. Білоус, Ю. П. Битяк, К. І. Беляков, Н. Б. Болотіна, Н. П. Бортник, О. І. Боднарчук, В. М. Бутузов, О. М. Буханевич, С. К. Гречанюк, Ю. Т. Добромислов,

О. М. Єщук, Р. А. Калюжний, В. К. Колпаков, Т. А. Костецька,
 В. В. Костицький, А. Г. Кравченко, Б. А. Кормич, Ю. В. Корнєєв,
 В. А. Лазаренко, А. І. Марущак, А. М. Новицький, Н. Б. Новицька,
 О. В. Петришин, А. І. Суббота, А. О. Селіванов, В. Ю. Стеценко,
 М. П. Стрельбицький, Л. М. Руснак, І. В. Чеховська, О. М. Тропіна,
 І. В. Шатковська, Ю. С. Шемшученко, В. К. Шкарупа.

Функціонуванню державних органів, що забезпечують охорону та захист немайнових прав громадян, присвячено праці Т. В. Безверхої, А. І. Вінберга, Т. О. Коломоєць, Б. А. Кормича, А. Н. Майорова, А. І. Марущака, Л. А. Микитенко.

Світоглядною базою є фундаментальні дослідження І. В. Арістової, А. І. Берлача, О. А. Баранова, В. М. Бевзенка, О. Г. Бондарчука, І. Л. Бородіна, О. О. Бригінця, Л. Д. Воеводина, І. П. Голосниченка, Е. В. Додіна, Р. В. Ігоніна, Д. М. Лук'янця, М. С. Кельмана, В. К. Колпакова, В. В. Конопльова, А. Т. Комзюка, В. В. Костицького, І. Є. Криницького, Т. О. Мацелик, Р. С. Мельника, О. І. Миколенка, Н. Р. Нижник, В. Я. Настюка, Н. М. Оніщенко, Ю. В. Оніщика, В. І. Олефіра, В. П. Петкова, Д. В. Приймаченка, В. Ф. Погорілко, П. М. Рабіновича, О. П. Рябченко, О. Ф. Скакун та інших.

Теоретичною основою дисертаційної роботи є положення, що містяться у працях відомих учених, які представляють інші галузі права зокрема: С. С. Алексєєва, В. І. Андрейцева, М. О. Акімова, В. К. Грищука, О. В. Грищук, С. Б. Булеци, А. А. Герц, С. П. Добрянського, О. Ф. Динько, А. В. Пазюка, С. П. Рабіновича, Л. О. Красавчикової, С. В. Максименка, М. М. Малєїної, Л. В. Малюги, О. М. Мельник, Р. О. Стефанчука, Р. Б. Шишки.

Проте на сьогодні немає комплексних монографічних досліджень у сфері адміністративно-правової охорони особистих немайнових прав людини.

Отже, проблемні питання, пов'язані із створенням цілісної системи охорони та захисту немайнових прав людини, зумовлюють вибір тематики наукового дослідження.

Питання формування єдиної комплексної, науково обгрунтованої системи забезпечення здійснення особистих немайнових прав людини, удосконалення державної соціальної політики у цій частині та механізмів її реалізації розроблені недостатньо і повинні знайти своє місце у сфері правового регулювання, що зумовило актуальність обраної теми дослідження. Автор з позицій сьогодення досліджує проблеми та особливості адміністративно-правового регулювання здійснення особистих немайнових прав через встановлені механізми правової охорони та захисту.

Вихідним принципом дисертації є побудова всіх теоретичних правових конструкцій, виходячи з вимог неухильного дотримання загальних засад справедливості, добросовісності та розумності. В основу дослідження

покладено нову національну правничу ідеологію «людиноцентризму» та гуманізації адміністративно-правового регулювання.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дослідження відповідає завданням і основним напрямам Національної стратегії у сфері прав людини, схваленої Указом Президента України від 25 серпня 2015 р. № 501/2015. Окремі положення й висновки дисертації відповідають планам наукових досліджень Державного науково-дослідного інституту митної справи та відображені у проміжних і заключних наукових звітах з НДР у частині розробки науково-дослідних робіт на замовлення ДФС України за такими темами: «Організаційно-правовий механізм сприяння захисту прав інтелектуальної власності під час переміщення товарів через митний кордон України» державний реєстраційний номер 0114U002554 на 2014-2015 роки; «Розробка перспективної системи інтелектуального відеоконтролю в автомобільних пунктах пропуску на державному кордоні України», державний реєстраційний номер 0115U001187 на 2015 рік; «Розроблення вимог до створення Національного репозитарію академічних текстів, формування його структури та стандартів», державний реєстраційний номер 0117U004315 на 2017 р.

Мета і завдання дослідження. Мета дослідження полягає в тому, щоб на основі комплексного аналізу законодавства України, яке регулює суспільні відносини у сфері забезпечення здійснення особистих немайнових прав людини, дослідження теорії особистих немайнових прав, вивчення міжнародного досвіду охорони та захисту особистих немайнових прав, а також узагальнення практики застосування норм законодавства, сформулювати правові основи забезпечення здійснення особистих немайнових прав та запропонувати концепцію адміністративно-правового регулювання, подати пропозиції й рекомендації, спрямовані на вдосконалення відповідного законодавства.

Реалізація поставленої мети передбачає виконання таких конкретних завдань:

- встановити теоретико-правові положення, що є основою адміністративно-правового регулювання особистих немайнових відносин, розкрити сутність поняття особистих немайнових прав людини;

- обґрунтувати концептуальний підхід до формування правових основ адміністративно-правового регулювання забезпечення здійснення особистих немайнових прав;

- визначити та схарактеризувати основні етапи формування наукової думки щодо теорії особистих немайнових прав людини, з'ясувати взаємозв'язок адміністративно-правового регулювання і процесу їх приватноправового здійснення;

- охарактеризувати систему особистих немайнових прав як об'єкту державного впливу;

- сформулювати принципи державної політики у сфері охорони особистих немайнових прав;

- визначити зміст окремих особистих немайнових прав людини та розробити рекомендації, спрямовані на забезпечення чіткості юридичного понятійного апарату у сфері їх адміністративно-правового регулювання;

- здійснити інституційно-правову характеристику суб'єктів у сфері адміністративно-правової охорони особистих немайнових прав та визначити місце, роль і завдання інституту омбудсменів щодо практичного контролю за дотриманням цих прав;

- охарактеризувати вибір організаційно-правової моделі охорони здоров'я та надання медичної допомоги;

- запропонувати шляхи вдосконалення нормативно-правового регулювання адміністративно-правової відповідальності за правопорушення у сфері особистих немайнових прав;

- розробити рекомендації щодо удосконалення законодавства у галузі адміністративно-правового регулювання забезпечення здійснення особистих немайнових прав;

- сформулювати концепцію адміністративно-правової охорони особистих немайнових прав людини.

Об'єктом дослідження є суспільні відносини щодо адміністративно-правового регулювання забезпечення здійснення особистих немайнових прав.

Предметом дослідження є адміністративно-правове регулювання забезпечення здійснення особистих немайнових прав.

Методи дослідження. З урахуванням комплексного характеру досліджуваної проблематики для виконання поставлених завдань у дисертації були використані спеціальні та загальнонаукові методи дослідження, а саме: спостереження, теоретичного і практичного моделювання, формально-логічного узагальнення правових явищ. Використовувалися також традиційні методи: діалектичний метод пізнання суспільних, у тому числі правових явищ, формально-логічний, системно-структурний, порівняльно-правовий та історичний. Дисертаційне дослідження, а також використані у ньому наукові методи пізнання ґрунтуються на діалектичному сприйнятті правової дійсності. Достовірність результатів дослідження забезпечується методологічним плюралізмом. Зроблені висновки і пропозиції ґрунтуються на вимогах формальної логіки з урахуванням визначеності, несуперечності, послідовності та обґрунтованості у рамках понятійного апарату правової науки. За допомогою логіко-семантичного методу сформульовано та поглиблено понятійний апарат, використовуваний у дослідженні.

Історико-правовий метод дозволив проаналізувати розвиток законодавства у частині, що стосується особистих немайнових прав, у динаміці, виявити основні етапи та тенденції розвитку законодавства у цій частині (підрозділи 1.1, 5.1, 5.2). Метод моделювання та метофізичний метод дали можливість запропонувати нові конструкції статей, у яких сформульовано окремі механізми адміністративно-правової охорони особистих немайнових прав (підрозділи 2.1, 2.2, 2.3, 3.1, 3.2, 3.3, 4.1, 4.2, 4.3, 4.4). Діалектичний метод пізнання було використано для визначення

взаємозв'язків між основними та особистими немайновими правами (підрозділи 1.1, 2.1, 3.1, 3.2, 4.1, 4.2). За допомогою методу системно-структурного аналізу суспільні відносини у сфері здійснення особистих немайнових прав людини досліджувалися як компонент загальної системи прав, аналізувалися їх структурні та змістові особливості (підрозділи 1.1, 1.3, 1.4). За допомогою порівняльно-правового методу було проаналізовано законодавство зарубіжних держав, які належать до різних правових систем, в частині, що стосується особистих немайнових прав, діяльності омбудсменів, визначено загальні тенденції розвитку відповідних положень, зроблено відповідні пропозиції щодо удосконалення чинного законодавства України (підрозділи 5.1, 5.4).

Методи тлумачення законодавства та аналізу широко використано у другому, третьому та четвертому розділах дисертації. Вибір та подальше використання зазначених методів має комбінований характер залежно від вирішення конкретних завдань дослідження.

Нормативною основою дослідження є Конституція України, Кодекс України про адміністративні правопорушення, Цивільний кодекс України, Сімейний кодекс України, інші законодавчі та нормативно-правові акти України у сфері прав людини, Національна стратегія у сфері прав людини від 25 серпня 2015 року, а також ратифіковані міжнародні нормативні акти тощо.

Емпіричною базою дослідження стали статистичні матеріали, відкриті звіти про роботу виконавчих органів влади України, Уповноваженого ВРУ з прав людини, матеріали аналізу 132 судових справ, політико-правова публіцистика та довідкові видання, наукові дослідження у сфері особистих немайнових прав людини.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у тому, що дисертація є одним із перших у сучасній юридичній науці адміністративного права комплексним монографічним дослідженням, у якому вирішується важлива наукова проблема щодо формування адміністративно-правового регулювання здійснення особистих немайнових прав людини. Це дозволило сформулювати концептуально нові напрями вдосконалення законодавства в зазначеній сфері, розробити наукову концепцію адміністративно-правової охорони особистих немайнових прав, сформулювати низку нових положень, що мають як теоретичне, так і практичне значення, зокрема:

вперше:

- розроблено та обґрунтовано концептуальні особливості адміністративно-правової охорони особистих немайнових прав людини, практичне значення якої полягає у сприянні законодавчому закріпленню, визначенні та врегулюванні пріоритетного напрямку діяльності держави, а саме: здійсненню державою функції адміністративно-правової охорони особистих немайнових прав людини;

- обґрунтовано необхідність запровадження уніфікованої системи омбудсменів у розрізі структури органів державної виконавчої влади (адміністративні омбудсмени) як єдиного Агентства із захисту прав людини,

в основу якої запропоновано модель централізованого моніторингу та контролю дотримання прав людини з боку всіх публічно-правових інституцій держави;

- сформовано понятійно-категоріальний апарат, характерний для сфери адміністративно-правового регулювання здійснення особистих немайнових прав: «адміністративно-правове регулювання забезпечення здійснення особистих немайнових прав людини» та «механізм охорони особистих немайнових прав»; визначено поняття: «право людини на життя», «право на зброю та її застосування», «право людини на здоров'я», «організаційно-правової моделі надання медичної допомоги», «право на особисту безпеку», «генетична безпека особи», «небезпечний психологічний вплив», «право на сімейне виховання», «електронний пристрій контролю пересування», що забезпечить формування належного категоріального апарату та впливатиме на ефективність адміністративно-правового регулювання здійснення цих прав. Зроблено акцент на забезпечення особистих немайнових прав з боку органів публічної влади як реалізацію функції їх правової охорони з боку органів державної влади та інституцій громадянського суспільства уповноважених здійснювати публічно-правові функції;

- здійснено класифікацію особистих немайнових прав як об'єкта адміністративно-правового регулювання, в основу якої покладено критерій обсягу публічно-правового впливу на відносини з приводу їх здійснення та природу відповідних немайнових благ;

- на основі системного підходу визначено особливу дуалістичну природу здійснення особистих немайнових прав, зумовлену різноманітними державно-правовими гарантіями, публічно-правовими обмеженнями та функціями окремих органів публічної влади, який передбачає, що органи державної влади вступають у правовідносини щодо особистих немайнових прав у процесі забезпечення їх здійснення, сприяння захисту порушених прав та у відносини щодо поновлення порушених немайнових прав;

- обґрунтовано актуальність адміністративно-правового регулювання практичного застосування методів генетичної інженерії. У зв'язку з цим доведено необхідність створення державного реєстру генно-модифікованих організмів та започаткування роботи науково-методологічного центру з питань випробовування генно-модифікованих організмів;

- обґрунтовано запровадження механізму контролю здійснення свободи наукової і технічної творчості та використання їх результатів через систему принципів, що повинні визначати межі здійснення, обмеження та окремих заборон у процесі здійснення права на свободу наукової творчості і забезпечують баланс між вимогами дотримання безпеки та інтересами провадження наукових досліджень;

- доведено необхідність створення загальнодержавного Центру поліграфічних досліджень, підпорядкованого Міністерству юстиції України, обґрунтовано практичні процедури використання засобів інструментальної діагностики емоційної напруги у адміністративно-правовій сфері.

удосконалено:

- вчення про природні права людини, публічно-правовим та приватноправовим засобом втілення яких є, відповідно, основні та особисті немайнові права людини. Відтак можна говорити про деталізацію та конкретизацію положень основних прав та їхнє практичне застосування у повсякденному житті людини через механізм адміністративно-правового регулювання;

- інституційно-правові положення щодо функціональних особливостей основних суб'єктів правового забезпечення адміністративно-правової охорони особистих немайнових прав людини, які підтвердили гіпотезу про незавершеність процесу оптимізації функцій та повноважень органів влади, відповідальних за здійснення окремих особистих немайнових прав;

- характеристику принципів державної політики у сфері забезпечення здійснення особистих немайнових прав: публічного контролю здійснення прав батьків та інших законних представників, урахування балансу інтересів держави, суспільства та окремої особи; пріоритетності, соціальної спрямованості та принцип ефективного моніторингу, пріоритетне застосування яких створює можливість практичної реалізації концепції адміністративно-правової охорони особистих немайнових прав людини на основі ідей антропоцентризму;

- наукові положення щодо підходів організаційно-правового забезпечення державно-приватного партнерства у сфері охорони здоров'я, застосування яких на практиці забезпечує дотримання вимог контрольованості процесу лікування та гарантування прав пацієнтів на отримання належного рівня медичної допомоги;

- законодавчі моделі категорій «народна медицина» та «нетрадиційна медицина». Зазначені моделі можуть бути використані як база для розроблення правового механізму надання лікувальних послуг народними цілителями;

- обґрунтування розширення можливостей використання інформаційно-телекомунікаційних систем з функціями відеоаналітики та необхідності створення Загальнодержавного центру відеомоніторингу;

- доктринальну характеристику права на здоров'я як сукупності правомочностей, пов'язаних з регулюванням відносин щодо споживання блага відносного індивідуального здоров'я, пов'язаного з охороною, підтримкою, лікуванням, відновленням власного організму. Це дає можливість більш точно визначити сутність цієї категорії та відмежувати її від права на особисту недоторканність;

- характеристику основних елементів права на особисту безпеку людини, пов'язану з можливістю уникати впливу небажаного навколишнього природного, техногенного та соціального оточення (середовища) у будь-якій формі, на активну протидію небезпечним чинникам особисто або на їхнє усунення з боку спеціально уповноважених суб'єктів та право на отримання

інформації, що характеризує стан безпеки. Такий підхід дозволяє розробити відповідні механізми здійснення кожного елемента, який до нього входить;

- обґрунтування запровадження судово-педагогічної експертизи як самостійного виду судових експертиз у разі виникнення питань щодо належності використаних форм та методів виховання, застосованих щодо дітей;

- визначення змісту права на проживання у сім'ї, на сімейний догляд та спілкування, права на особисте влаштування людини як правових засобів здійснення природної турботи щодо фізичної особи шляхом визначення можливостей забезпечення її фізичних або духовних потреб та відповідальності за дотримання її прав та інтересів, що дозволяє віднести договір патронату над дитиною до числа адміністративних договорів.

набули подальшого розвитку:

- пропозиції щодо законодавчого регулювання обігу зброї та боєприпасів в Україні та порядку відображення правочинів зі зброєю у Єдиному державному реєстрі зброї, адміністратором якого має бути МВС України.

- наукові положення щодо визначення видів правопорушень у сфері особистих немайнових прав та можливостей їх адміністративно-правової охорони;

- наукові погляди щодо змісту права на психологічну безпеку, обумовлені тезою, що фізична присутність окремої особи або групи осіб поруч з іншою можна розглядати як порушення її права на особисту недоторканність. Доведена необхідність запровадження заборони у випадках небажаної присутності (переслідування) з боку однієї особи щодо іншої;

- доктринальні питання розширення складів адміністративних проступків, які передбачають адміністративну відповідальність за порушення особистих немайнових прав, що має сприяти підвищенню рівня охорони особистих немайнових прав, зокрема запропоновано розширити перелік протиправних діянь з врахуванням сучасного рівня соціально-економічного розвитку суспільства та наукових досягнень у сфері медицини та генетики;

- визначення особистих немайнових прав людини (фізичної особи) як основних прав людини, що реалізуються у сфері її природного та соціального життя завдяки комплексному механізму їх здійснення та його організаційно-управлінського забезпечення з боку органів публічної влади. На відміну від раніше запропонованих визначень, у ньому відображено сутність цих прав як природних прав людини, публічно-правовим та приватноправовим засобом втілення яких є, відповідно, основні та особисті немайнові права людини. Відтак можна говорити про деталізацію та конкретизацію положень основних прав та їхнє практичне застосування у повсякденному житті людини через конкретні суб'єктивні права, здійснення яких обумовлене діяльністю органів влади;

- обґрунтоване визначення права на сімейне виховання як комплексного права вихователя (батьків, родичів, сім'ї загалом) та особи, яка виховується

(дитини або повнолітньої людини), на виховну взаємодію та навчання, здійснюване шляхом вільного вибору форм, моделей та засобів виховного впливу у межах виховних завдань, сформованих у суспільстві. Зазначене більшою мірою відповідає окресленим у сучасному сімейному законодавстві виховним завданням, що обумовлює можливість їх здійснення через залучення органів державної влади та місцевого самоврядування;

- пропозиції для розроблення уніфікованого законодавчого акту щодо здійснення права на мирні зібрання та об'єднання, що має забезпечити баланс суспільних і приватних інтересів, вільний розвиток особистості та можливість вираження власних поглядів і переконань.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що основні положення дисертаційного дослідження, висновки та пропозиції автора можуть бути використані:

- у науково-дослідній сфері – висновки дисертаційного дослідження розвивають теорію адміністративного права та можуть бути використані при виробленні стратегії правового регулювання особистих немайнових прав людини, а також при підготовці наукових робіт, у тому числі кваліфікаційних (Довідка про впровадження від 12.02.2018 р. №24 ДНУ «Український інститут науково-технічної експертизи та інформації» МОН України);

- у правотворчій сфері – для удосконалення національного законодавства шляхом формулювання змін та доповнень до правових норм, що регламентують процес здійснення особистих немайнових прав (проект Закону «Про внесення доповнень до Закону України «Про фізичну культуру і спорт», проект Закону «Про внесення змін та доповнень до Закону України «Про свободу совісті та релігійні організації»). Сформульовані також проекти нових правових норм, якими доцільно було б доповнити адміністративне законодавство і законодавство щодо забезпечення прав споживачів, прав на надання медичної допомоги, на розвиток фізичної культури. Необхідність внесення у правову систему запропонованих правових норм та окремих правових категорій розглядається автором як один з визначальних чинників підвищення ефективності процесу адміністративно-правової охорони особистих немайнових прав;

- у навчально-методичному процесі – у викладанні навчальних дисциплін «Адміністративне право України» та при підготовці навчальних посібників і підручників із зазначених дисциплін, проведенні тематичних семінарів і тренінгів для практикуючих юристів (Акт впровадження від 08.02.2018 від Національної академії Державної прикордонної служби України, Акт впровадження від 11.01.2018 від Юридичного факультету Львівського національного університету імені Івана Франка);

- у сфері практичної діяльності – матеріали дисертації можуть бути використані у правозастосовній діяльності для доктринального тлумачення чинного законодавства України у сфері особистих немайнових прав людини (Акт від 08.01.2013 № 7-1/9-31-ЕП Департаменту митних інформаційних технологій та статистики, Акт від 11.01.2018 Хмельницької обласної ради).

Особистий внесок здобувача. Наукові положення, висновки і пропозиції, що виносяться на захист, сформульовані автором самостійно. З наукових праць, опублікованих у співавторстві, у дисертації використано лише ті положення та ідеї, що належать здобувачеві.

Апробація результатів дослідження. відбулася під час їх заслуховування та обговорення на засіданні міжкафедрального семінару Університету ДФС України (протокол № 2 від 27 листопада 2017 р.), а також на 25 наукових міжнародних, республіканських, міжвузівських науково-практичних конференціях, а саме: Науковій конференції «Перші Всеукраїнські осінні юридичні читання студентів та аспірантів» (м. Хмельницький, 2002 р.); Всеукраїнській науково-практичній конференції «Актуальні проблеми державної регіональної політики в умовах проведення адміністративної реформи в Україні» (м. Хмельницький, 2003 р.); Всеукраїнській науково-практичній конференції «Актуальні проблеми трансформації соціогуманітарної освіти» (м. Кам'янець-Подільський, 2003 р.); Звітній науковій конференції Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка (м. Кам'янець-Подільський, 2010 р.); Міжнародній науковій конференції молодих вчених «Одинадцять осінні юридичні читання» (м. Хмельницький, 2012 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Модернізація системи державного управління» (м. Львів, 2013); Міжнародній науково-практичній конференції «Актуальні проблеми реформування земельних, екологічних, аграрних та господарських правовідносин» (м. Хмельницький, 2013 р.); Міжнародній науковій конференції «Дванадцять осінні юридичні читання» (м. Хмельницький, 2013 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Розвиток економіки України в умовах невизначеності глобалізаційно-інтеграційних процесів: економіка, фінанси, право (м. Київ, 2017); Обласній науковій конференції «Морально-етичні, правові та психологічні аспекти роботи лікаря» (м. Хмельницький, 2013 р.); Всеукраїнській науково-практичній конференції «Освітньо-наукове забезпечення діяльності правоохоронних органів і військових формувань України» (м. Хмельницький, 2013 р.); Міжнародній науковій конференції «Тринадцять осінні юридичні читання» (м. Хмельницький, 2014 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Правова держава: історія, сучасність та перспективи формування в Україні» (м. Ужгород, 2014 р.); Науково-практичній конференції «Охорона та захист прав інтелектуальної власності під час переміщення товарів через митний кордон України» (м. Хмельницький, 2014); Другій міжнародній науково-практичній конференції «Стратегічні напрями соціально-економічного розвитку держави в умовах глобалізації» (м. Хмельницький, 2015); Міжнародній науковій конференції «П'ятнадцять осінні юридичні читання» (м. Хмельницький, 2016 р.); Другій всеукраїнській науково-практичній конференції «Теоретико-правові проблеми юридичною науки на сучасному етапі реформування кримінальної юстиції» (м. Хмельницький, 2016 р.); Круглому столі «Актуальні проблеми здійснення та захисту сімейних прав та

інтересів» (м. Хмельницький, 2016 р.); Міжнародній науковій конференції «Правова держава історія: сучасність та перспективи формування в Україні» (м. Ужгород, 2017 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Стратегічні напрямки соціально-економічного розвитку держави в умовах глобалізації» (м. Хмельницький, 2017); Міжнародній науковій конференції молодих вчених «Шістнадцяті осінні юридичні читання» (м. Хмельницький, 2017); Міжнародній науковій конференції молодих вчених «Держава і право в умовах глобалізації: реалії та перспективи» (м. Дніпро, 2017); Міжнародній науково-практичній конференції «Реформування національного та міжнародного права: перспективи та пріоритети» (м. Одеса, 2017); Міжнародній науково-практичній конференції «Рівень ефективності та необхідності впливу юридичної науки на нормотворчу діяльність та юридичну практику» (м. Харків, 2017); Всеукраїнській науково-практичній конференції «Законодавство України: недоліки, проблеми систематизації та перспективи розвитку» (м. Херсон, 2017).

Публікації. Основні положення та висновки дисертації відображено в опублікованій одноосібній монографії – «Адміністративно-правова охорона особистих немайнових прав» (2017 р.), а також одноосібних монографіях: «Поняття та проблеми здійснення особистих немайнових прав, що забезпечують природне існування людини» (2005 р.) та «Право на свободу» (2006 р.), двох колективних монографіях, у 37 статтях у наукових фахових виданнях, з них у зарубіжних виданнях – 8; інших вітчизняних фахових виданнях – 29 публікацій, а також 12 інших публікаціях виступів, статей та тез доповідей за результатами наукових та науково-практичних конференцій.

Структура дисертації розроблена відповідно до мети, завдань та логіки побудови дослідження і складається зі вступу, п'яти розділів, вісімнадцяти підрозділів, висновків, списку використаних джерел, додатків. Загальний обсяг дисертації – 472 сторінок. Список використаних джерел нараховує 460 найменувань. Додатки – на 15 сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **Вступі** обґрунтовується актуальність теми дисертаційного дослідження, визначається мета та завдання дослідження, його об'єкт і предмет, методи дослідження, формулюється наукова новизна роботи, з'ясовується практичне значення основних положень дисертації й одержаних висновків, зазначається ступінь апробації результатів дослідження, наявність публікацій за темою дисертації та структура роботи.

У **Розділі 1 «Теоретико-методологічні засади дослідження адміністративно-правового забезпечення здійснення особистих немайнових прав»** досліджено сучасний стан наукового розуміння правового явища особистих немайнових прав людини, сформульовано авторське розуміння їх поняття, видів, принципів державної політики у сфері забезпечення здійснення особистих немайнових прав.

У підрозділі 1.1 «Особисті немайнові права: теоретичні засади та рівень наукових досліджень» подано характеристику різних наукових визначень поняття особисте немайнове право, погляди на його природу та взаємозв'язок з основними правами людини, запропоновано своє розуміння цього поняття. У роботі зазначено: особисті немайнові права – це основні права людини, що реалізуються у сфері її природного та соціального життя завдяки комплексному механізму їх здійснення та його організаційно-управлінського забезпечення з боку органів публічної влади.

Зазначено, що особисті немайнові правовідносини виникають на основі здійснення особистих немайнових прав задля задоволення особистих немайнових інтересів, що виражають особисті потреби, які складають зміст особистих немайнових благ. В основу особистих немайнових прав, що забезпечують природне існування людини, покладено правові інтереси особи, спрямовані на забезпечення її існування як живої істоти в умовах, які ця особа визначає для себе як прийнятні.

У підрозділі 1.2 «Феноменологія особистих немайнових прав у адміністративному праві: сутність, генезис, гносеологія» зазначено, що сутність особистих немайнових прав як правового явища полягає у тому, що вони мають, по-перше, природні риси, властиві людині як біологічно-соціальній істоті; по-друге, визнання соціумом концепції основних прав. Через неналежну увагу до проблематики адміністративно-правового регулювання здійснення особистих прав людини маємо правову невизначеність з низки принципово важливих питань, особливо щодо меж здійснення прав, визначення місця та ролі держави у процесі їх здійснення. Розвиток теорії особистих немайнових прав має поєднати у єдину органічну систему приватноправові та публічно-правові засоби правового регулювання. Адміністративно-правовий механізм охорони особистих немайнових прав виглядає як система норм, що регулюють відносини у сфері діяльності публічно-правових суб'єктів, які гарантують здійснення або сприяють здійсненню особистих немайнових прав, спрямованих на реалізацію повноважень між учасниками цих відносин, у випадку порушення яких застосовуються заходи державного впливу. Основними складниками адміністративно-правового механізму є норми права, що визначають права та обов'язки суб'єктів зазначених суспільних правовідносин; правовідносини у сфері здійснення особистих немайнових прав; нормативно-правові акти, що регламентують здійснення особистих немайнових прав; суб'єкти, які мають владні повноваження щодо вирішення питання здійснення особистих немайнових прав.

Механізм здійснення того чи іншого особистого немайнового права повинен визначити процедуру вирішення ситуації конкуренції між суб'єктивними немайновими правами окремих осіб. Для визначення такого механізму передусім необхідно чітко окреслити зміст окремого особистого немайнового права, враховуючи конкретно-історичні особливості розвитку суспільства та місце цього права у системі особистих немайнових прав.

Адміністративно-правове регулювання здійснення особистих немайнових прав – це застосування методів адміністративно-правового регулювання до суспільних відносин у випадках необхідності забезпечення публічно-правових інтересів, забезпечення правопорядку та активного сприяння у здійсненні прав окремими особами.

У підрозділі 1.3 «Система особистих немайнових прав як об'єкт державного впливу» наведено класифікацію особистих немайнових прав. На думку дисертанта до змісту природного існування людини входить два взаємопов'язаних між собою явища: природне благополуччя та природна автономія. Зокрема, права, що забезпечують природне благополуччя, своїми об'єктами мають блага людини, властиві їй як складній біопсихосоціальної системі. Блага, покладені в основу особистих немайнових прав, що забезпечують природну автономію людини, відповідають за формування та характер зв'язків між людиною і соціумом.

Використання зазначених критеріїв, дало можливість запропонувати класифікацію особистих немайнових прав, що забезпечують природне існування людини. До групи прав, що забезпечують природне благополуччя, віднесено право на життя, право на здоров'я, право на особисту безпеку людини. До групи прав, що забезпечують природну автономію людини, віднесено право на особисту недоторканність, право на особисту свободу, право на сім'ю та право на особисте влаштування людини. До групи прав, які забезпечують соціальне буття людини, віднесено право на свободу літературної, художньої, наукової і технічної творчості та їх результатів, право на свободу пересування, право на вибір роду занять, право на мирні зібрання та об'єднання.

У підрозділі 1.4 «Принципи державної політики у сфері забезпечення здійснення особистих немайнових прав» зазначено, що ефективність реалізації державної політики у сфері особистих немайнових прав залежить від чіткої зорієнтованості та стратегічної спрямованості усіх правових норм та заходів, скерованих на врегулювання відносин у сфері здійснення немайнових прав. Забезпечити цю умову можна лише сформулювавши принципи державної політики у сфері охорони особистих немайнових прав. Визначення цих принципів дало можливість запропонувати власне бачення адміністративно-правового регулювання окремих особистих немайнових прав, а також використати їх в остаточному формуванні концепції адміністративно-правової охорони особистих немайнових прав людини.

Розділ 2 «Адміністративно-правове регулювання здійснення особистих немайнових прав, що забезпечують природне благополуччя людини» присвячено визначенню понять, розкриттю змісту та аналізу процесу здійснення особистих немайнових прав людини на життя, права на здоров'я, права на особисту безпеку.

У підрозділі 2.1 «Забезпечення права на життя та усунення небезпеки, що загрожує життю і здоров'ю» наголошено, що ефективна реалізація завдання адміністративно-правового регулювання забезпечення здійснення

права на життя можлива за умови визначення меж здійснення юридичного захисту людського життя. Подано короткий огляд різних думок учених-правників щодо змістових елементів поняття права на життя. Зазначено, що право на життя – це особисте немайнове право людини, яке полягає у її можливості вільно та самостійно вирішувати питання власного природного життя, а за певних обставин – і життя інших осіб. Наголошено, що законодавче закріплення права на зброю та її застосування необхідно розглядати як гарантію захисту особистих немайнових прав на життя, на особисту безпеку та особисту недоторканність, забезпечення реалізації конституційного обов'язку захисту Вітчизни, незалежності та територіальної цілісності України.

Підрозділ 2.2 «Організаційно-правова модель охорони здоров'я та надання медичної допомоги» присвячено дослідженню проблем здійснення права на здоров'я. Наголошено, що ефективна реалізація завдання адміністративно-правового регулювання забезпечення здійснення права на здоров'я стає можливою за умови визначення загальної організаційно-правової моделі надання медичної допомоги з урахуванням видів медичної допомоги з окресленням на законодавчому рівні переліку медичних послуг, які підлягають обов'язковому фінансуванню за рахунок державного бюджету (особливо у частині надання медичної допомоги в екстремальних ситуаціях) з одночасним визначенням перспектив організаційно-правового забезпечення здійснення державно-приватного партнерства у сфері охорони здоров'я. У роботі подано короткий огляд різних думок учених-правників щодо змістових елементів поняття права на здоров'я. Право на здоров'я запропоновано визначити як особисте немайнове право людини, сукупність різного роду правомочностей, пов'язаних з регулюванням відносин щодо здійснення споживання блага відносного індивідуального здоров'я, спрямоване на охорону, підтримку, використання, лікування, відновлення власного організму – самостійно або за допомогою інших осіб, що триває упродовж всього життя, а також розпорядження долею власного організму або окремих його частин. Зазначено, що до змісту категорії права на здоров'я входять такі групи прав: право на охорону здоров'я, право на медичну допомогу, право на медичну інформацію та право на медичне страхування.

Механізм адміністративно-правової охорони права на здоров'я має включити в себе обов'язкове створення державного реєстру медичних послуг та їх вартості; законодавче визначення порядку надання медичних послуг населенню засобами народної і нетрадиційної медицини; розробку механізмів здійснення права на участь у наукових, медичних та інших дослідках та державного контролю за їх плануванням перебігом та впровадженням результатів та створення окремого законодавчого акту щодо регулювання процедури донорства крові в Україні та створення банків крові.

На основі зазначених науково-теоретичних положень дисертантом подано пропозиції формування окремих нормативно правових актів у галузі

регулювання суспільних відносин щодо надання медичної допомоги, донорства і використання анатомічних матеріалів та крові.

Підрозділ 2.3 «Забезпечення права на особисту безпеку: поняття, зміст, система, суб'єкти» присвячено теоретичному узагальненню місця права на особисту безпеку у системі особистих немайнових прав людини, формуванню науково-практичних рекомендацій щодо удосконалення нормативної бази у галузі здійснення цього права.

Особливо наголошено, що шкідливі явища, впливаючи на стан особистої безпеки, можуть мати такий характер: небезпечні чинники з негативним виявленням їхніх наслідків для особи, що підпала під їхній вплив, та чинники, негативне виявлення яких не має очевидного впливу на особу, проте небезпечне для нащадків цієї особи. Відтак йдеться про генетичну безпеку особи.

Запропоновано виділити ситуації особистого ризику, особистої загрози та особистої небезпеки. У першому випадку йдеться про ймовірність небезпеки, у другому – про усвідомлення реальності та конкретності негативного впливу небезпечної ситуації. У третьому випадку безпосередньої особистої небезпеки йдеться про безпосереднє сприйняття особою дії небезпечних чинників.

У дослідженні підкреслено, що ефективна реалізація завдання адміністративно-правового регулювання забезпечення здійснення права на особисту безпеку можлива за умови здійснення комплексу спільних міжвідомчих заходів, спрямованих на забезпечення генетичної безпеки людини через провадження контролю за планами наукових досліджень (їх незалежний моніторинг); обов'язковість біоетичної експертизи та результатів попереднього моделювання, створення державного реєстру генно-модифікованих організмів і започаткування роботи науково-методологічного центру з питань випробовування генно-модифікованих організмів.

Зазначено, що певні категорії осіб унаслідок виконуваних ними обов'язків постійно перебувають під впливом ситуацій особистої небезпеки (зокрема, працівник правоохоронного органу, працівник, зайнятий на небезпечному виробництві, військовослужбовець при виконанні бойового завдання чи навчання). Проте небезпечний характер діяльності цих осіб не висновок, що вони позбавляються права на особисту безпеку. Такі особи повинні мати всі необхідні засоби забезпечення особистої безпеки за умов надзвичайного характеру, з якими пов'язана їхня професійна діяльність і, відповідно, до існуючих стандартів. Відтак у національному законодавстві вважаємо за доцільне заборонити примушувати таких осіб виконувати свої обов'язки за умов відсутності необхідних засобів уникнення або зменшення ризиків, загроз або небезпек, пов'язаних з виконанням їхніх професійних завдань. До форм здійснення права на особисту безпеку віднесено право спортсменів на участь у змаганнях, що мають підвищений ризик, загрозу або небезпеку для їхнього життя та здоров'я.

Механізм адміністративно-правового забезпечення охорони права на особисту безпеку має включити в себе обов'язкове розроблення деталізованих норм, що регламентують процес наукової діяльності, який носить небезпечний для життя або здоров'я людини характер, врегулювання приватної охоронної діяльності та збройного волонтерства, здійснення разом з представниками офіційних релігійних та громадських організацій заходів з попередження впливу на населення нетрадиційних релігійних культів, що мають тоталітарний характер. До змісту права на особисту безпеку також віднесено і право на психологічну безпеку. Здійснення права на психологічну безпеку особи полягає в її свободі у виборі поведінки щодо визначення рівня впливу на свою свідомо-вольову сферу. У роботі наголошено, що законодавство повинно передбачати заборону залучення до діяльності релігійних організацій неповнолітніх осіб без дозволу їхніх законних представників.

Розділ 3 «Адміністративно-правове регулювання здійснення особистих немайнових прав, що забезпечують природну автономію людини» присвячено визначенню понять, розкриттю змісту та аналізу процесу забезпечення здійснення особистих немайнових прав людини на особисту недоторканність, права на особисту свободу, права на сім'ю та права на особисте влаштування; сформульовано рекомендації щодо удосконалення нормативно-правової бази у галузі здійснення цих прав.

У підрозділі 3.1 «Забезпечення права на особисту недоторканність» автор наголошує, що адміністративно-правовому регулюванню підлягає забезпечення права на особисту недоторканність як гарантована можливість кожного самостійно приймати рішення щодо цілісності свого організму при житті або після смерті, забезпечення захищеності особи від будь-якого небажаного нею впливу, контакту або посягання, а також право самостійного вирішення питання контактування з навколишнім середовищем, тобто питання власної недоторканності. Актуальними напрямками адміністративно-правового регулювання особистого немайнового права на недоторканність є здійснення права на особисту недоторканність при використанні гіпнозу та поліграфу; здійснення права на особисту недоторканність при використанні інформаційно-телекомунікаційних систем та охорона права на особисту недоторканність шляхом вирішення питання про цілісність організму при житті та після смерті.

Підкреслено, що у випадку використання засобів інструментальної діагностики емоційної напруги (поліграфів) йде мова про здійснення особою права на психофізичну недоторканність. У випадку використання гіпнотичного навіювання задля з'ясування інформаційного змісту пам'яті особи йдеться про здійснення особою права на мнемонічну недоторканність як елемент права на особисту недоторканність. Наголошено, що для забезпечення належного здійснення права на особисту недоторканність при використанні поліграфу є необхідним розроблення окремого нормативно-

правового акту та створення загальнодержавного Центру поліграфічних досліджень, підпорядкованого Міністерству юстиції України.

Зазначено, що розроблення, створення та функціонування систем інтелектуального відеоконтролю є засобом забезпечення здійснення завдань з охорони державного кордону і захисту митних інтересів держави та потребує відповідного фінансового забезпечення як за рахунок коштів Державного бюджету України, так і шляхом залучення міжнародної технічної допомоги. Система інтелектуального відеоконтролю виступає важливою гарантією забезпечення права на недоторканність та безпеку у діяльності органів МВС, ДПСУ, ДФС України.

Щодо питання регулювання участі спортсменів у змаганнях, небезпечних для здоров'я, та недоторканності учасників, у цій сфері має діяти принцип заборони примушування до участі або до продовження змагання, якщо він не вважає це за необхідне. При цьому у випадку заподіяння шкоди спортсмену, який не бажав, але був певним чином примушений до участі у спортивних змаганнях, її відшкодує особа, яка була уповноважена на вимогу спортсменові припинити його участь, але не зробила цього. Організатори змагань повинні нести відповідальність і у випадку порушення права на недоторканність, викликаного участю спортсмена без необхідної амуніції або спорядження.

У підрозділі 3.2 «Правові гарантії права на особисту свободу як особистого немайнового права людини» приділено праву на особисту свободу. Автор визначає його як особисте немайнове право людини на самостійний вибір моделі власної поведінки та визначення змісту власних вчинків, а також право на свободу від обмежень власної волі для забезпечення вільного та всебічного розвитку особистості та вираження власних поглядів.

Право на особисту свободу – це гарантія захисту не тільки зовнішнього, але і внутрішнього світу людини, свобода формування та здійснення своїх намірів. Право на свободу від обмеження власної волі – це особисте немайнове право, що полягає у можливості вільного формування та розвитку особистості, а, відповідно, і право на фізичне та духовне виховання, що не суперечить людській гідності. Право на свободу від обмеження власної волі можна визначити як гарантію свободи формування власних переконань. Елементами цього права є право особи на розвиток та право на виховання.

Право на свободу поведінки та вчинків – це суб'єктивне право людини, що полягає у можливості будувати особисту поведінку відповідно до власних інтересів, бажань та необхідності, право вимагати від інших діяти певним чином та право на захист у випадку неправомірного обмеження права на свободу особистої поведінки.

Автор зазначає, що будь-які зображення, нанесені на тіло людини (малюнки, татуювання) за її власною, усвідомленою згодою, також треба розглядати як спосіб здійснення особистого права на свободу. Це зумовлює необхідність закріплення у законодавстві беззаперечної заборони неповнолітнім та малолітнім особам наносити зображення на власне тіло без

дозволу батьків (наприклад, татуювання), а також використовувати небезпечні елементи декору власної зовнішності (пірсинг).

На основі зазначених науково-теоретичних положень внесено пропозиції формування окремих нормативно-правових актів щодо регулювання суспільних відносин у галузі особистої недоторканності та свободи.

У підрозділі 3.2 «Реалізація державної сімейної політики у сфері забезпечення права на сім'ю та права на особисте влаштування» увагу приділено теоретичному узагальненню права на сім'ю та права на особисте влаштування людини як особливої форми організації життя людини та забезпечення здійснення цього права з боку органів публічної влади.

Наголошено, що свобода у виборі форм організації особистого життя потребує нових підходів до змісту та особливостей реалізації цих форм. Особливу увагу приділено проблемам сучасного розуміння права на сім'ю. Зокрема, зазначено, що, крім укладання шлюбу та усиновлення, здійснення права на створення сім'ї можливе шляхом об'єднання у сім'ю та возз'єднання сім'ї, що має місце на основі прийняття правозастосовних актів з боку органів влади. Своєю чергою, право на сімейне виховання запропоновано визначити як комплексне право вихователя (батьків, родичів, сім'ї загалом) та виховуваної особи (дитини або повнолітньої людини) на виховну взаємодію та навчання, здійснюване шляхом вільного вибору форм, моделей та засобів виховного впливу у межах виховних завдань, сформованих у суспільстві.

Запропоновано розуміти як захід опору неналежному вихованню право дитини на тимчасове припинення проживання у сім'ї або сімейного спілкування, а неналежне виховання за своїми наслідками повинно прирівнюватися до ухилення від виховання і також бути підставою позбавлення батьківських прав. Аналіз проблеми здійснення права на виховання підтверджує доцільність запровадження судово-педагогічної експертизи як самостійного виду судових експертиз у разі виникнення у майбутньому питань щодо належності використаних форм та методів виховання.

Запропоновано визначення змісту права на проживання у сім'ї як права на постійне або переважне упродовж певного часу проживання разом з іншими членами (або членом) сім'ї, що виражається у спільному проведенні часу, веденні спільного господарства і проходить у певному місці, та спрямоване на підтримку сімейних зв'язків. А відтак вік, вади фізичного чи психічного розладу, тяжка хвороба, інвалідність, стан вагітності (у тому числі і «небажаної») з погляду інших членів сім'ї та інші обставини не можна розглядати як підстави, що унеможливають або обмежують право на проживання у сім'ї.

Зазначено, що право на сімейний догляд (підтримку) – це право на матеріальну та духовну допомогу сім'ї, а у визначених законом випадках – на обов'язкове утримання, сприяння у здійсненні прав та допомоги при виконанні обов'язків, а також як право на отримання від сім'ї захисту

законних прав та інтересів. Відповідно, право на сімейне спілкування можна розглядати як право на підтримання у межах сім'ї процесу комунікативного психологічного зв'язку, спрямованого на координування і узгодження спілкування між членами сім'ї. Як елемент права на сім'ю можна розглядати також право на дотримання сімейних звичаїв та традицій; право на родинний зв'язок – як можливість особи шляхом спілкування, спільного проживання, догляду та виховання підтримувати зв'язок з іншими родичами за походженням (кровним спорідненням).

Особливу увагу приділена праву на особисте влаштування. Це особисте немайнове право фізичної особи складається з таких самостійних елементів серед яких: право на опіку і право на піклування та право на патронатне виховання. Відтак запропоновано визначити право особи на опіку або піклування як особисте майнове право на задоволення природних потреб особи щодо влаштування власного життя за умов забезпечення захисту її прав та інтересів, що здійснюється у адміністративно-правовому порядку шляхом створення визначених в законодавстві умов для співіснування, виховання, догляду та підтримки соціальних зв'язків підопічного з іншими особами при одночасному збереженні гарантій автономності та незалежності особистості, її людської гідності.

Наголошено, що органи публічного адміністрування виступають тим системоутворюючим явищем, яке дозволяє на практиці здійснювати право на патронат. Зазначене доктринальне тлумачення місця патронату повинно сприяти усуненню практичних проблем реалізації цієї форми особистого влаштування, використовуючи найкращі світові практики. В Україні запроваджується договір про патронат через використання саме адміністративних засобів. Використання патронату перебуває у статусі правового експерименту та спрямоване на відпрацювання оптимальної моделі забезпечення альтернативного сімейного догляду дітей, які опинилися в складній життєвій ситуації та потребують термінового захисту.

Розділ 4 «Адміністративно-правове регулювання здійснення особистих немайнових прав, що забезпечують соціальне буття фізичної особи» присвячено питанням свободи творчості, пересування, вибору роду занять і свободі мітингів та об'єднань.

У підрозділі 4.1 «Адміністративно-правове забезпечення здійснення права на свободу літературної, художньої, наукової і технічної творчості та їх результатів» наголошено, що адміністративно-правове забезпечення здійснення прав на свободу літературної, художньої, наукової і технічної творчості та їх результатів – це комплексне явище, що складається з двох основних підсистем: організаційної та правової. Хоча елементи цього механізму різні за своєю природою, їх призначення полягає у тому, щоб досягнути єдиної мети – забезпечити ефективну охорону та захист права на свободу літературної, художньої, наукової і технічної творчості та їх результатів.

Встановлено, що правовим регулюванням та організаційним забезпеченням у першу чергу охоплено сферу результатів творчої діяльності, представлених як об'єкти прав інтелектуальної діяльності, водночас питанням нормативного регулювання організації та провадженню власне літературної, художньої, наукової і технічної творчості приділено на багато менше уваги. Протягом останніх років в Україні сформовано систему органів, що прямо чи опосередковано забезпечують діяльність у сфері правової охорони та захисту права на свободу літературної, художньої, наукової і технічної творчості. Такі органи представлені у всіх гілках влади – законодавчій, судовій та виконавчій – і є основою організаційного складника цього механізму. У зв'язку зі створенням Національного репозитарію академічних текстів до уповноважених державних органів можна віднести також і розпорядника репозитарію – визначена МОН юридична особа (Український інститут науково-технічної експертизи та інформації), яка безпосередньо забезпечує функціонування Національного депозитарію.

Запропоновано власне визначення поняття пропаганда війни та адміністративно-правові засоби впорядкування суспільних відносин у сфері художньої творчості у частині дотримання заборон використання тіла померлого, частин або об'єктів людського походження у художній творчості та заборони нанесення будь-яких зображень (графіті) на стіни культових споруд, пам'ятників архітектури і мистецтва, на поверхню надгробків, склепів, на стіни приміщень, у яких розташовані органи державної влади та місцевого самоврядування.

Обґрунтовано необхідність запровадження механізму контролю здійснення свободи наукової і технічної творчості та використання їх результатів через систему принципів, що повинні визначати межі здійснення, обмеження та окремі заборони у процесі здійснення права на свободу наукової творчості, визначено необхідність адміністративно-правового регулювання практичного застосування методів генетичної інженерії. У зв'язку з цим необхідно здійснити розробку окремого законодавчого акту щодо регулювання суспільних відносин у сфері застосування методів генетичної інженерії, що сприятиме забезпеченню належного правового регулювання заходів у сфері генетики людини.

У підрозділі 4.2 «Адміністративно-правове забезпечення здійснення права на вибір роду занять» вказано, що ефективність адміністративно-правової охорони права на вибір роду занять знаходиться у прямій залежності з завершенням розробки нормативно-правової бази регулювання суспільних відносин праці в межах України та за її кордонами, впровадженням у дію нового Трудового кодексу України та реформування діяльності органів державної влади, які здійснюють управління у цій сфері. Важливою гарантією стане запровадження Міністерством закордонних справ електронного обліку працівників, які офіційно працевлаштовані за кордоном. Водночас право на державну службу необхідно розглядати як різновид здійснення немайнового права на свободу вибору занять. При цьому органічним елементом здійснення

державним службовцем його суб'єктивного права на вибір роду занять є право на професійну кар'єру, яке повинно реалізовуватися на конкурсних засадах, починаючи від прийняття на державну службу і завершуючи заміщенням вищих вакантних посад. Практичний механізм забезпечення цього права знаходиться виключно у сфері адміністративних засобів регулювання.

У підрозділі 4.3 «Адміністративно-правове забезпечення дотримання права на свободу пересування» визначено, що на прикладі права на свободу пересування можна продемонструвати органічну взаємодію між публічно-правовими та приватноправовими механізмами правового регулювання: конституційне право визначає загальний зміст цього права; адміністративне – окреслює імперативні обмеження та особливі умови його здійснення; цивільне право акцентує увагу на способах захисту та окремих моделях його здійснення. Вітчизняне законодавство не лише закріплює свободу пересування та вільний вибір місця проживання громадян, іноземців та осіб без громадянства, які на законних підставах перебувають на території України, але й визначає процедуру здійснення цього права та компетенцію органів державної влади у цій сфері. До сфери адміністративно-правового регулювання відносимо і необхідність вирішення проблеми опору при незаконному арешті або затриманні особи, а також у праві подолання перешкод у процесі здійснення права на свободу пересування та права на свободу мітингів і зборів.

Задля удосконалення законодавства необхідно приділити більше уваги питанням практичного використання електронних пристроїв контролю за пересуванням громадян, проблемам, пов'язаним з блокуванням руху на транспортних магістралях держави; вимогою часу стає визначення змісту поняття «обмеження доступу», «небажана присутність». Важливою гарантією адміністративно-правової охорони права на свободу пересування має стати запровадження Єдиного державного демографічного реєстру.

У підрозділі 4.4 «Гарантії забезпечення права на мирні зібрання та об'єднання» визначено, що невід'ємним компонентом політичного життя суспільства, якщо воно існує в умовах демократичної правової держави, є публічні демонстрації, мітинги, марші протесту або підтримки (солідарності) та політичні зібрання.

Адміністративно-правове забезпечення у сфері права на мирні зібрання та об'єднання полягає у завершенні розробки нормативного регулювання суспільних відносин у цій сфері, прийняття закону України, який би регламентував питання проведення мирних зібрань, що має забезпечити баланс суспільних та приватних інтересів, вільний розвиток особистості та можливість вираження своїх поглядів і переконань.

Підкреслимо, що з позицій здійснення особистого права на свободу об'єднань у випадку заборони політичної партії, до якої входить громадянин, має місце «подвійна» відповідальність: політична (для самого об'єднання) і моральна (для його учасників за відсутності ознак складу правопорушення). Порушення моральних засад суспільства виступає як порушення меж

здійснення права на свободу об'єднань. А тому таку заборону необхідно оцінювати як правомірне обмеження зовнішніх форм вираження політичного світогляду (ідей та переконань) конкретної особи, що позбавляє її можливості апелювати до юрисдикційних органів з вимогами про «відновлення необґрунтовано обмеженої особистої свободи на самовираження – світогляд».

Розділ 5 «Адміністративно-правові обмеження, захист особистих немайнових прав та концептуальні основи наукового підходу щодо забезпечення їх охорони» присвячено проблемі визначення меж здійснення особистих немайнових прав, їх захисту через розширення можливостей притягнення до адміністративної відповідальності.

У підрозділі 5.1 «Обмеження особистих немайнових прав як їх адміністративно-правовий метод охорони» доведено, що проблема визначення меж здійснення особистих немайнових прав є першочерговою у сфері адміністративно-правових відносин. При цьому сучасне правонаділення приватних осіб можливостями діяти за власним розсудом, не порушуючи при цьому вимог закону та моральних засад суспільства, породжує для них юридичну можливість звернутися як до державних інструментів захисту, так і до можливості скористатися моделями самозахисту власних прав. Мова йде про застосування до порушників примусу у публічному та приватноправовому порядку.

Загальне благо, таким чином, забезпечується активними діями як з боку держави, так із боку громадськості, яка зі «статиста» перетворюється на активного учасника соціальних процесів. Такий стан суспільних відносин формує в окремих осіб переконання у власній, особистій цінності та відповідальності за власні дії, фактично є основою виявлення позитивної юридичної відповідальності.

У підрозділі 5.2 «Адміністративна відповідальність за правопорушення у сфері особистих немайнових прав» доведено необхідність розширення складів проступків, що передбачають можливість притягнення до адміністративної відповідальності за порушення особистих немайнових прав. Це має сприяти підвищенню рівня захисту особистих немайнових прав. Правова система України містить досить широкий спектр окреслених законодавчо складів правопорушень, об'єктом яких виступають суспільні відносини щодо захисту життя, здоров'я, особистої безпеки та недоторканності, свободи й гідності. Водночас ці суспільно-шкідливі діяння не охоплюють всього спектру суспільних відносин пов'язаних з особистими немайновими правами своїм охоронним впливом. Зазначене дозволяє вести мову про розширення сфери адміністративно-правового захисту у сфері відповідальності при порушенні визначених обмежень та заборон, що мають місце під час здійснення особистих немайнових прав, у тому числі, щодо використання не за призначенням даних, отриманих про будь-яку особу шляхом вивчення його генетичних властивостей з медичною метою або в рамках наукового дослідження; розголошення посадовими особами або медичним персоналом даних, що стосуються ідентифікації будь-якої особи за

допомогою її генетичних ознак або здійснення ідентифікації будь-якої людини за допомогою її генетичних ознак; ідентифікація будь-якої особи за допомогою її генетичних ознак з медичною метою без попереднього отримання її згоди тощо.

У підрозділі 5.3 «Концептуальні основи наукового підходу щодо адміністративно-правового забезпечення охорони особистих немайнових прав» наголошено, що визначення можливих правових обмежень у процесі здійснення немайнових прав, адміністративно-правових засобів захисту особистих немайнових прав та концептуальних основ наукового підходу щодо забезпечення їх охорони формують вихідні положення наукової концепції адміністративно-правової охорони особистих немайнових прав людини.

Метою впровадження такої концепції у перспективі є реалізація цілісної політики держави щодо здійснення адміністративно-правової охорони особистих немайнових прав людини відповідно до національних інтересів, загальноєвропейських демократичних настанов у процесі удосконалення правового життя суспільства шляхом наближення суспільної практики до потреб сталого, демократичного та правового суспільного життя. Серед головних напрямів правового регулювання особистих немайнових відносин визначено розширення «каталогу» особистих немайнових прав фізичних осіб, удосконалення «процедуризації» охорони та захисту особистих немайнових прав, узагальнення судової та адміністративної практики правозастосування у сфері здійснення та захисту особистих немайнових прав та формування рекомендацій-тлумачень нормативно-правової бази у цій сфері. Практичне значення концепції полягає у сприянні законодавчому закріпленню, визначенню та врегулюванню пріоритетного напрямку соціальної діяльності держави.

У підрозділі 5.4 «Організація державного контролю адміністративно-правового забезпечення здійснення особистих немайнових прав людини» обґрунтовано необхідність запровадження моделі єдиної системи омбудсменів у розрізі структури органів державної виконавчої влади (адміністративні омбудсмени) як єдиного Агентства із захисту прав людини та запропоновано визначення місця, ролі і завдань системи омбудсменів України щодо виконання ними контролю стану дотримання прав людини та здійснення моніторингу з метою виявлення та запобігання порушень особистих немайнових прав.

Зазначено, що судова практика демонструє системне усунення органів державної виконавчої влади та їх посадових осіб від ініціативних кроків в інтересах родин загиблих у результаті збройного конфлікту на Сході України та внутрішньо переміщених осіб (до суду звертаються у порядку цивільного судочинства окремі громадяни, а загальна кількість звернень істотно відрізняється від кількості загиблих або переміщених, яка обраховується десятками тисяч осіб). Аналіз судових рішень доводить, що громадяни залишаються фактично наодинці зі своїми проблемами. Так, у процесі аналізу перебігу справ, констатуємо відсутність інституційного представництва

інтересів зацікавлених осіб під час їх розгляду. Організація державного контролю адміністративно-правової охорони особистих немайнових прав людини з боку спеціального органу виконавчої влади виступає важливим завданням, яке потребує вирішення у найближчій перспективі.

Гарантією забезпечення адміністративно-правової охорони особистих немайнових прав має бути реформа інституту омбудсменів в Україні на основі уніфікації їх структури та діяльності.

Обґрунтовано необхідність прийняття та розроблено проект наукової Концепції адміністративно-правової охорони особистих немайнових прав людини, практичне значення якої полягає у сприянні законодавчому закріпленню, визначенню та врегулюванню пріоритетного напрямку діяльності держави, зокрема, здійснення державою функції адміністративно-правової охорони особистих немайнових прав людини.

ВИСНОВКИ

У дисертації запропоновано теоретичне обґрунтування вирішення наукової проблеми адміністративно-правового регулювання забезпечення здійснення особистих немайнових прав, концептуальних засад науки адміністративного права у частині доктринального підходу забезпечення здійснення особистих прав громадян, місця державних інституцій у зазначеній сфері. Обґрунтовано теоретичні положення та сформульовані конкретні пропозиції з удосконалення законодавства та правозастосування у сфері здійснення особистих немайнових прав.

Отримані узагальнюючі положення дисертаційного дослідження дали можливість сформулювати висновки та рекомендації, спрямовані на досягнення поставлених завдань, серед яких:

1. На сучасному етапі реформування державних інститутів в Україні все більшого значення набуває практична реалізація доктрини антропоцентризму, що закладає підвалини формування якісно нових соціальних зв'язків у галузі адміністративно-правових відносин. Численні виклики сучасного світу та цивілізаційний вибір України вимагає створення належного механізму гарантування ефективного захисту життя, недоторканності та безпеки громадян, завершених форм масштабних комплексних реформ органів публічної влади. Подальший історичний розвиток держави прямо залежить від якості виконання органами публічної влади своїх завдань та функцій у тому числі у сфері забезпечення здійснення особистих немайнових прав людини. Це зумовило необхідність створення проекту концепції адміністративно-правового регулювання здійснення немайнових прав на основі комплексного аналізу законодавства України, дослідження теорії особистих немайнових прав, вивчення міжнародного досвіду охорони та захисту особистих немайнових прав, а також узагальнення практики застосування правових норм.

2. Особисті немайнові права людини (фізичної особи) – це основні права людини, що реалізуються у сфері її природного та соціального життя завдяки комплексному механізму їх здійснення та його організаційно-управлінського забезпечення з боку органів публічної влади. Розвиток теорії особистих немайнових прав має поєднати у єдину органічну систему приватноправові та публічно-правові засоби правового регулювання. Особисті немайнові правовідносини виникають на основі здійснення особистих немайнових прав задля задоволення особистих немайнових інтересів, що виражають особисті потреби, які складають зміст особистих немайнових благ.

3. Адміністративно-правове регулювання суспільних відносин у частині забезпечення здійснення особистих немайнових прав з боку органів публічної влади, встановлення юридичних засобів, спрямованих на запобігання можливих порушень цих прав, слід розглядати як реалізацію функції їх правової охорони як з боку органів державної влади, так і з боку інституцій громадянського суспільства, уповноважених здійснювати публічно-правові функції. Основними складниками адміністративно-правового механізму є норми права, що визначають права та обов'язки суб'єктів зазначених суспільних правовідносин, правовідносини у сфері здійснення особистих немайнових прав, нормативно-правові акти, що регламентують здійснення особистих немайнових прав; суб'єкти, що мають владні повноваження стосовно вирішення питання здійснення особистих немайнових прав.

Можливість звернення до державних органів влади та їх посадових осіб є гарантією здійснення цих прав. Механізми здійснення особистих немайнових прав носять дуалістичний характер, його невід'ємна частина – діяльність органів державної влади. Органи державної влади вступають у правовідносини щодо особистих немайнових прав у процесі забезпечення їх здійснення, сприяння захисту порушених прав та у відносини щодо поновлення порушеного особистого немайнового права.

4. З позицій правового регулювання особистих немайнових прав, побудованих на основі особистих нематеріальних благ, є прийнятним визначення їх змісту шляхом аналізу окремих структурних елементів, зумовлених практичними потребами здійснення цих прав. До таких груп прав ми відносимо особисті немайнові права, що забезпечують природне благополуччя людини, особисті немайнові права, що забезпечують природну автономію людини, та особисті немайнові права, що забезпечують соціальне благополуччя людини.

5. Принципами державної політики у сфері забезпечення здійснення особистих немайнових прав є принцип публічного контролю здійснення прав батьків та інших законних представників, принцип урахування балансу інтересів держави, суспільства та окремої особи; пріоритетності, соціальної спрямованості та принцип ефективного моніторингу.

6. Механізм адміністративно-правового регулювання забезпечення здійснення особистого немайнового права людини на життя полягає у забезпеченні з боку органів державної влади гарантій для кожної особи

самостійно вирішувати питання власного природного життя, а за певних обставин – і життя інших осіб, спрямованому на здійснення репродуктивно-генетичних прав, активного захисту свого життя та здоров'я, а також життя та здоров'я іншої фізичної особи від протиправних посягань, можливість участі у медичних, наукових та інших досліджах. Право на зброю та її застосування виступає гарантією забезпечення таких визначальних прав особи, як право на життя, здоров'я, особисту безпеку та недоторканність і може бути засобом забезпечення реалізації конституційного обов'язку захисту Вітчизни, незалежності та територіальної цілісності України.

Запропоновано авторське визначення права на особисту безпеку як суб'єктивного особистого немайнового права, пов'язаного з правом людини уникати впливу небажаного навколишнього природного, техногенного та соціального оточення (середовища) у будь-якій формі, правом на активну протидію небезпечним чинникам особисто або на їхнє усунення з боку спеціально уповноважених суб'єктів. Таким чином можна стверджувати, що поняттям «право на особисту безпеку» охоплюється право на фізичну, психологічну та генетичну безпеку.

Адміністративно-правовому регулюванню підлягає забезпечення права на особисту недоторканність як гарантована можливість кожного самостійно приймати рішення щодо цілісності свого організму при житті або після смерті, забезпечення захищеності особи від будь-якого небажаного нею впливу, контакту або посягання, а також право самостійного вирішення питання контактування з навколишнім середовищем, тобто питання власної недоторканності. Сучасна правова система містить окремі норми, у яких сформульовано гарантії захисту від порушення права на особисту недоторканність у зв'язку з такою «небажаною присутністю».

Право на особисту свободу – це особисте немайнове право людини на самостійний вибір моделі власної поведінки та визначення змісту вчинків, а також право на свободу від обмежень власної волі для забезпечення вільного та всебічного розвитку особистості. До змісту права на особисту свободу входить право на свободу вираження власних поглядів як елемент свободи поведінки. Право на особисту свободу – це гарантія захисту не тільки зовнішнього, але і внутрішнього світу людини, свобода формування та здійснення своїх намірів. Адміністративно-правова охорона права на особисту свободу полягає у забезпеченні кожній фізичній особі можливості самостійно обирати моделі власної поведінки та визначати зміст власних вчинків, а також право на свободу від обмежень власної волі для забезпечення вільного та всебічного розвитку особистості.

Правові відносини опіки і піклування, усиновлення, патронату та інших форм реалізації права на особисте влаштування носять комплексний характер, реалізація цих прав можлива лише за участі та при гарантованому адміністративно-правовому контролю.

Адміністративно-правове регулювання забезпечення здійснення прав на свободу літературної, художньої, наукової і технічної творчості та їх

результатів – це комплексне явище, що складається з двох основних підсистем: організаційної та правової. Встановлено, що правовим регулюванням та організаційним забезпеченням у першу чергу охоплено сферу результатів творчої діяльності, представлених як об'єкти прав інтелектуальної діяльності, водночас питанням нормативного регулювання організації та провадження власне літературної, художньої, наукової і технічної творчості приділено набагато менше уваги.

Запропоновано систему принципів, що повинні визначати межі здійснення, обмеження та окремі заборони у процесі здійснення права на свободу наукової творчості. До них віднесено принцип пріоритету інтересів людини та безпеки навколишнього природного середовища перед інтересами науки; принцип державної монополії проведення наукових досліджень та науково-технічних робіт, результати яких носять подвійне призначення; принцип безпечності та доцільності при проведенні наукових досліджень та/або науково-технічних робіт; принцип наукової свободи вченого, який має право самостійно обирати тематику, форми, напрями і засоби наукової і науково-технічної діяльності відповідно до власних або суспільних інтересів, творчих та організаційно-технічних можливостей; принцип моральності та гуманності, який полягає у дотриманні заборон.

Ефективність адміністративно-правового регулювання забезпечення здійснення права на вибір роду занять знаходиться у прямій залежності із завершенням розробки нормативно-правової бази регулювання суспільних відносин праці в межах України та за її кордоном, впровадженням у дію нового Трудового кодексу України та переформатуванням діяльності органів державної влади, які здійснюють управління у цій сфері. Важливою гарантією стане запровадження Міністерством закордонних справ електронного обліку осіб, офіційно працевлаштованих за кордоном.

Запропоновано авторський підхід для визначення права на державну службу як способу здійснення немайнового права на свободу вибору занять. При цьому органічним елементом здійснення державним службовцем його суб'єктивного права на вибір роду занять є право на професійну кар'єру, яке повинно реалізовуватися на конкурсних засадах, починаючи від прийняття на державну службу і завершуючи заміщенням вищих вакантних посад. Зазначено, що на прикладі права на свободу пересування можна продемонструвати органічну взаємодію між публічно-правовими та приватноправовими механізмами правового регулювання.

7. Аналіз механізму забезпечення адміністративно-правового регулювання здійснення особистих немайнових прав людини демонструє його незавершеність через відсутність органів спеціальної компетенції, створення яких передбачене діючим законодавством, незавершеність процесу оптимізації функцій та повноважень органів влади, відповідальних за сприяння здійснення особистого немайнового права на життя, здоров'я, та особисту безпеку (розпорошення цих функцій у різних міністерствах та відомствах), і, нарешті, відсутність передбачених законодавством реєстрів та

баз даних, що позбавляє можливості здійснювати як моніторинг, так і планування організаційно-управлінських заходів.

Задля вдосконалення діяльності всієї системи омбудсменів в Україні необхідно здійснити організаційно-управлінську уніфікацію та адміністративне перепідпорядкування омбудсменів з урахуванням тенденцій до децентралізації управління. Такою є модель створення єдиної системи омбудсменів у розрізі структури органів державної виконавчої влади (адміністративні омбудсмени) як єдиного Агентства із захисту прав людини. Зазначене агентство має очолити Головний омбудсмен та спеціальні омбудсмени: омбудсмен з прав дитини, омбудсмен з прав осіб, які перебувають у місцях обмеження та позбавлення волі, військовий омбудсмен (з повноваженнями ведення справ військовополонених та незаконно утримуваних у неволі військових, питаннями пошуку, перезахоронення та ідентифікації комбатантів та інших жертв війни), науковий омбудсмен, освітній омбудсмен, омбудсмен з прав осіб з обмеженими можливостями, омбудсмен у справах охорони здоров'я та ліків, бізнес-омбудсмен та інші, посади яких запроваджуються відповідно до необхідності забезпечення ефективності державного управління у сфері правозахисту.

8. Доведено авторське визначення права на здоров'я як системи правомочностей, пов'язаних з регулюванням відносин з приводу здійснення споживання блага відносного індивідуального здоров'я, спрямоване на охорону, підтримання, використання, лікування, відновлення власного організму – самостійно або за допомогою інших осіб. Структурними елементами права на здоров'я є право на охорону здоров'я, право на медичну допомогу, право на медичну інформацію, право на медичне страхування. Виділено, як першочергові завдання для підвищення рівня ефективності адміністративно-правового регулювання права на здоров'я такі, як: визначення загальної організаційно-правової моделі надання медичної допомоги з урахуванням видів медичної допомоги, удосконалення здійснення права на медичну допомогу у надзвичайних ситуаціях, надання медичних послуг населенню засобами народної і нетрадиційної медицини, здійснення права на донорство. Під синтетичною організаційно-правовою моделлю надання медичної допомоги в Україні запропоновано такий спосіб організації фінансування надання окремих видів медичної допомоги населенню, який буде поєднувати елементи різних систем (бюджетну; страхову систему; ринкову) з врахуванням видів медичної допомоги, характеру медичної послуги та обставин її надання. Також на законодавчому рівні необхідно визначити порядок державно-приватного партнерства у сфері охорони здоров'я.

9. Встановлено, що важливим елементом окреслення імперативних меж здійснення особистих немайнових прав є визначені законодавством заборони (обмеження), дотримання яких гарантується застосуванням заходів адміністративно-правової відповідальності. Наголошено на розширенні сфери адміністративно-правового захисту у частині встановлення відповідальності

за порушення визначених обмежень та заборон, що мають місце під час здійснення особистих немайнових прав.

10. Обґрунтовано необхідність розробки законодавчих актів щодо регулювання суспільних відносин у сфері застосування методів генетичної інженерії. Це сприятиме забезпеченню належного правового регулювання заходів у сфері генетики людини та окремого законодавчого акту щодо регулювання процедури застосування допоміжних репродуктивних технологій в Україні, що забезпечить найбільш оптимальний рівень регулювання здійснення права на материнство та права на батьківство.

Обґрунтовано пропозиції щодо необхідності законодавчого регулювання обігу зброї та боєприпасів в Україні та порядку відображення правочинів зі зброєю у Єдиному державному реєстрі зброї, адміністратором якого має бути МВС України

Право на сімейне виховання запропоновано визначити як комплексне право вихователя (батьків, родичів, сім'ї загалом) та виховуваної особи (дитини або повнолітньої людини) на виховну взаємодію та навчання, здійснюване шляхом вільного вибору форм, моделей та засобів виховного впливу у межах виховних завдань, сформованих у суспільстві.

Зазначене дозволяє запропонувати запровадження судово-педагогічної експертизи як самостійного виду судових експертиз у разі виникнення питань щодо належності використаних форм та методів виховання, застосованих щодо дітей.

Для забезпечення належного здійснення права на особисту недоторканість при використанні поліграфу є необхідною розроблення окремого нормативно-правового акту та створення загальнодержавного Центру поліграфічних досліджень, підпорядкованого Міністерству юстиції України. Водночас вимагає уніфікації і діяльність, пов'язана з використанням інформаційно-телекомунікаційних систем, що працюють як системи інтелектуального відеоконтролю.

Вимагає удосконалення нормативне регулювання практичного використання електронних пристроїв контролю за пересуванням громадян, проблем, пов'язаних з блокуванням руху на транспортних магістралях держави; вимогою часу стає визначення змісту поняття «обмеження доступу», «небажана присутність».

Запропоновано нормативні моделі здійснення права на пересування осіб, хворих на інфекційні хвороби, осіб, які перебували у контакті з хворими. Важливою гарантією адміністративно-правової охорони права на свободу пересування має стати запровадження Єдиного державного демографічного реєстру.

Адміністративно-правова охорона права на мирні зібрання і об'єднання полягає у завершенні розроблення законодавчого регулювання суспільних відносин у цій сфері, прийняття закону України, який би регламентував питання проведення мирних зібрань, що має забезпечити баланс суспільних та

приватних інтересів вільний розвиток особистості та можливість вираження своїх поглядів і переконань.

11. Ефективність адміністративно-правової охорони особистих немайнових прав вимагає створення науково-теоретичної концепції. Метою впровадження такої концепції у перспективі є реалізація цілісної політики держави щодо здійснення адміністративно-правової охорони особистих немайнових прав людини відповідно до національних інтересів, загальноєвропейських демократичних настанов у процесі удосконалення правового життя суспільства шляхом наближення суспільної практики до потреб сталого, демократичного та правового суспільного життя.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ АВТОРОМ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДОСЛІДЖЕННЯ

Праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації:

1. Пунда О. О. Адміністративно-правова охорона особистих немайнових прав : монографія. Ірпінь-Хмельницький, ФОП Стрихар А.М., 2017. – 542 с.

Kostytskyi Vasyl V. Review the monograph «Administrative and legal protection of personal non-property rights» written by Olexandr Punda. Соціологія права. 2017. №3-4. С.135-138.

2. Пунда О. О. Поняття та проблеми здійснення особистих немайнових прав, що забезпечують природне існування людини: монографія. Хмельницький – Київ : Видавництво «Сергія Пантюка», 2005. – 436 с.

3. Пунда О. О. Право на свободу: монографія. Хмельницький : ТОВ «Еврика», 2006. – 248 с.

4. Пунда О. О. Медичні, етичні та юридичні проблеми генетики людини. *Держава і право. 2003. №21. С.271-275.*

5. Пунда О. О. Правове регулювання донорства та трансплантації в Україні. *Юридичний вісник. 2003. №4. С.90-94.*

6. Пунда О. О. Правове регулювання використання репродуктивних технологій в Україні. *Вісник Львівського університету. Серія юридична. – №38. –2003. – С.347-351.*

7. Пунда О. О. Право на виховання у системі особистих немайнових прав особи. *Актуальні проблеми вдосконалення чинного законодавства України. 2003. №.12. С.106-112.*

8. Пунда О. О. Здійснення особистих немайнових прав, що забезпечують природне існування фізичної особи в умовах пенетенціарної системи. *Вісник Запорізького юридичного інституту. 2003. №2(23). С.220-226.*

9. Пунда О. О. Право на психічну недоторканість у системі особистих немайнових прав фізичної особи. *Вісник Запорізького юридичного інституту. 2003. №4(25). С.50-57.*

10. Пунда О. О. Право на особисту недоторканість у системі особистих немайнових прав фізичної особи. *Вісник Одеського інституту внутрішніх справ*. 2003. №3. Ч.2. С. 148-152.

11. Пунда О. О. Право на життя. *Вісник Хмельницького інституту регіонального управління та права*. 2003. №2(6). С.58-64.

12. Пунда О. О. Поняття та зміст права на здоров'я. *Вісник Хмельницького інституту регіонального управління та права*. 2003. №3-4 (7-8). С.58-64.

13. Пунда О. О. Правове регулювання участі фізичної особи в медичному експерименті. *Держава і право*. 2004. №25. С.267-272.

14. Пунда О. О. Перспективи правового регулювання пересадки органів і тканин від мертвого донора. *Підприємство, господарство і право*. 2004. №1. С.47-50.

15. Пунда О. О. Здійснення особистого немайнового права на проведення операції штучного переривання вагітності в Україні. *Підприємство, господарство і право*. 2004. №12. С.11-14.

16. Пунда О. О. Право на усиновлення як особисте немайнове право, що забезпечує природне існування людини. *Юридична Україна*. 2004. №8. С.39-45.

17. Пунда О. О. Право на сімейне виховання та проблеми його здійснення. *Вісник Запорізького національного університету. Юридичні науки*. 2005. №1. С.111-115.

18. Пунда О. О. Правове регулювання у сфері нетрадиційної медицини. *Часопис Хмельницького університету управління та права*. 2006. №1(17). С.88-90.

19. Пунда О. О. Збройне найманство: публічно та приватноправовий аспекти. *Часопис Хмельницького університету управління та права*. 2006. №2(18). С.69-74.

20. Пунда О. О. Проблеми реалізації права на свободу творчості. *Вісник Запорізького юридичного інституту*. 2006. №2. С. 64-68.

21. Пунда А. О. Правовое регулирование участия граждан в медицинских экспериментах. *Вестник Московского университета МВД России*. 2006. № 8. С. 55 – 59.

22. Пунда А. О. Право на психическую неприкосновенность в системе личных неимущественных прав. *Вестник Московского университета МВД России*. 2006. № 9. С. 12 – 13.

23. Пунда А. О. Право на личную неприкосновенность в системе неимущественных прав. *Вестник Московского университета МВД России*. 2006. № 10. С.25-26.

24. Пунда А. О. Право на участие в медицинских, научных экспериментах и иных исследованиях. *Закон и право*. 2007. № 3. С. 42-44.

25. Пунда А. О. Право на распоряжение анатомическими материалами в системе неимущественных прав. *Вестник Московского университета МВД России*. 2007. № 1. С.41-42.

26. Пунда А. О. Право на безпеку умов соціального існування в системі неимуществених прав. *Вестник Московського університету МВД Росії*. 2007. № 2. С. 32-34.

27. Пунда А. О. Право на особисту свободу: проблеми реалізації і захисту. *Закон і життя*. 2006. № 10. С. 41-45.

28. Пунда А. О. Сучасні проблеми правового регулювання генно-інженерної діяльності. *Закон і життя*. 2005. № 2. С. 39-41.

29. Пунда О. О. Приватна охорона та детективна діяльність (перспективи правового регулювання). *Вісник Львівського університету. Серія юридична*. №48. 2009. С.151-159.

30. Пунда О. О. Здійснення особистих немайнових прав, що забезпечують природне існування людини. *Право і суспільство*. 2014. Вип. 6-1. С. 100-104.

31. Пунда О. О. Поняття особистих немайнових прав, що забезпечують природне існування людини. *Актуальні проблеми держави і права*. 2014. № 74. С. 112-118.

32. Пунда О. О. Питання класифікації особистих немайнових прав, що забезпечують природне існування людини. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. – Серія «Право»*. 2014. Випуск 28. Т. 1. С. 143-148.

33. Пунда О. О. Адміністративно-правовий механізм забезпечення здійснення права на гідність. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2016. № 6. С. 123-126.

34. Пунда О. О. Адміністративно-правове регулювання застосування засобів біометричного контролю. *Право і суспільство*. 2017. № 1. С. 171-176.

35. Пунда О. О. Правове забезпечення генетичної безпеки. *Підприємство, господарство і право*. 2017. №2. С.145-149.

36. Пунда О. О. Адміністративно-правове регулювання здійснення громадянами права на безпеку харчових продуктів та предметів побуту в Україні. *Електронне наукове фахове видання «Юридичний науковий електронний журнал»*. 2017. №1. С.100-103. URL: http://lsei.org.ua/1_2017/27.pdf

37. Пунда О. О. Організаційно-правові засади надання медичної допомоги в умовах надзвичайних ситуацій. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право»*. 2017. Випуск 42. С. 192-196.

38. Пунда О. О. Адміністративно-правове регулювання застосування інформаційно-телекомунікаційних систем (на прикладі ДФС України). *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2017. Випуск 1. Т. 1. С. 94-97.

39. Пунда О. О. Адміністративно-правове регулювання генно-інженерної діяльності в Україні. *Вісник Запорізького юридичного інституту*. 2017. №1. С. 74-79.

40. Пунда О. О. Адміністративно-правове регулювання використання електронних пристроїв дистанційного контролю. *Соціологія права*. 2017. №1 - 2. С.68-72.

Публікації які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

1. Пунда О. Розвиток державно-приватного партнерства у галузі охорони здоров'я. *Модернізація системи державного управління: теорія та практика*: матеріали науково-практичної конференції з міжнародною участю (м. Львів, 5 квітня 2013). ЛРІДУ НАДУ, 2013. С. 350-353.

2. Пунда О.О. Надання медичної допомоги в умовах надзвичайних ситуацій. *Морально-етичні, правові та психологічні аспекти роботи лікаря*: матеріали наукової конференції (м. Хмельницький, 5 жовтня 2013 р.) ХУУП. 2013. С. 29-32.

3. Пунда О. О. Проблемні аспекти організаційно-правового механізму сприяння захисту прав інтелектуальної власності митними органами України (за матеріалами узагальнення практики). *Охорона та захист прав інтелектуальної власності під час переміщення товарів через митний кордон України*: збірник тез науково-практичної заочної конференції (м. Хмельницький, 16 жовтня 2014 року). Державний науково-дослідний інститут митної справи. 2014. С. 15-23.

4. Пунда О. О. Адміністративно-правовий механізм сприяння захисту прав інтелектуальної власності ДФС України. *Правова держава історія: сучасність та перспективи формування в Україні*: матеріали міжн. наук. конф. (м. Ужгород, 17-18 лютого 2017). Ужгород: Видавничий дім «Гельветика», 2017. С. 145-149.

5. Пунда О.О. Перспективи використання поліграфу у діяльності органів влади (на прикладі ДФС України). *Стратегічні напрямки соціально-економічного розвитку держави в умовах глобалізації*: збірник тез міжнар. наук.-практ. конф. Хмельницький, 2017. С. 202-203.

6. Пунда О.О. Адміністративна відповідальність за правопорушення у сфері прав інтелектуальної власності, щодо товарів пред'явлених до митного контролю та митного оформлення. *Актуальні проблеми юридичної науки: збірник тез Міжнародної наукової конференції молодих вчених «Шістнадцяті осінні юридичні читання»* (м. Хмельницький, 20-21 жовтня 2017 р.). Хмельницький університет управління та права, 2017. Ч.1. С.67.

7. Пунда О.О. Правові засади здійснення відеоконтролю на митному кордоні України. *Держава і право в умовах глобалізації: реалії та перспективи*: матеріали міжнародної науково-практичної конференції. Дніпро, 2017. С.64-66.

8. Пунда О.О. Забезпечення права на недоторканість при здійсненні відео контролю у пунктах пропуску на митному кордоні України. *Реформування національного та міжнародного права: перспективи та пріоритети*: матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Одеса, 20-21 січня 2017 р.). Одеса: ГО ПФП, 2017. С. 75-76.

9. Пунда О.О. Організаційно-правові моделі надання медичної допомоги в Україні. *Рівень ефективності та необхідності впливу юридичної науки на нормотворчу діяльність та юридичну практику*: матеріали

міжнародної науково-практичної конференції (м. Харків, 3-4 лютого 2017 р.). С. 76-84.

10. Пунда О.О. Забезпечення здійснення права на особисту безпеку органами доходів та зборів України. *Законодавство України: недоліки, проблеми систематизації та перспективи розвитку*: матеріали всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Херсон, 10-11 лютого 2017 р.). С. 106-108.

Публікації які додатково відображають наукові результати дисертації:

1. Калетнік І. Г., Пашко П. В., Бережнюк І. Г. та ін. Митна політика та митна безпека / за заг. ред. П. В. Пашка: монографія. Хмельницький. ПП Мельник А.А., 2013. 338 с. (*особистий внесок здобувача: забезпечення здійснення та захист особистої безпеки як складова митної політики держави. С.34-51.*).

2. Царенко В.І., Хома В.О., Пунда О.О. та ін. Запобігання митним правопорушенням: охорона і захист прав інтелектуальної власності на митному кордоні України / за заг. ред. П. В. Пашка: монографія Ірпінь-Хмельницький. ФОП Стрихар А. М., 2017. 323 с. (*особистий внесок здобувача: аналіз повноваження митних органів зарубіжних країн в сфері охорони та захисту прав інтелектуальної власності. С.97-132.*).

3. Пунда О.О. Блага особисті немайнові. *Митна енциклопедія: У трьох томах. Т.1. Редкол. І.Г. Бережнюк (відп. ред.) та ін. Хмельницький : ПП Мельник А.А., 2014. С. 83-84.*

4. Пунда О.О. Права особисті немайнові, що забезпечують соціальне буття фізичної особи. *Митна енциклопедія: У трьох томах. Т.3 : Редкол. І.Г. Бережнюк (відп. ред.) та ін. Хмельницький : ПП Мельник А.А., 2014. С.134.*

АНОТАЦІЯ

Пунда О. О. Адміністративно-правове регулювання забезпечення здійснення особистих немайнових прав. — На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук за спеціальністю 12.00.07 – адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право. – Університет державної фіскальної служби України, Ірпінь, 2018.

Дисертація містить комплекс теоретичних і практичних питань, пов'язаних з дослідженням поняття, змісту та процесів адміністративно-правового регулювання здійснення особистих немайнових прав. У дослідженні висвітлюються правові засади їх адміністративно-правової охорони, поняття та види особистих немайнових прав, принципи державної політики у сфері охорони особистих немайнових прав та сформульовано рекомендації, спрямовані на забезпечення чіткості юридичного понятійного апарату у цій сфері. Проаналізовано поняття та особливість здійснення

особистих немайнових прав, що забезпечують природне благополуччя людини – права на життя, право на здоров'я, право на особисту безпеку, особистих немайнових прав, що забезпечують природну автономію людини – право на особисту недоторканність, право на особисту свободу, право на сім'ю та право на особисте влаштування людини та прав, що забезпечують соціальне буття фізичної особи.

Дослідження спрямоване на розроблення рекомендацій правового забезпечення утвердження найвищих соціальних цінностей – життя і здоров'я людини, її безпеки, свободи і недоторканності, сім'ї як основної форми природної організації життя людини. На підставі одержаних результатів сформульовано пропозиції, скеровані на удосконалення норм адміністративного законодавства та законодавства стосовно забезпечення прав споживачів, надання належної медичної допомоги, фізичного розвитку населення. Розроблено конкретні пропозиції щодо вдосконалення законодавства у сфері особистих немайнових прав, обґрунтовано необхідність прийняття та запропоновано проект Концепції адміністративно-правової охорони особистих немайнових прав людини, практичне значення якої полягає у сприянні законодавчому закріпленню, визначенню та врегулюванню пріоритетного напрямку діяльності держави, зокрема, здійсненню державою функції адміністративно-правової охорони особистих немайнових прав людини.

Ключові слова: *особисті немайнові права, здійснення особистих немайнових прав, право на життя, право на здоров'я, право на особисту безпеку, право на особисту недоторканність, особисту свободу, право на сім'ю, права, що забезпечують соціальне буття фізичної особи.*

АННОТАЦІЯ

Пунда А. О. Адміністративно-правове регулювання забезпечення здійснення личних неимущественных прав. — *На правах рукописи.*

Диссертация на соискание ученой степени доктора юридических наук по специальности 12.00.07 - административное право и процесс; финансовое право; информационное право. - Университет государственной фискальной службы Украины, Ирпень, 2018.

Диссертация содержит комплекс теоретических и практических вопросов, касающихся исследования понятия, содержания и процессов административно-правового регулирования обеспечения осуществления личных неимущественных прав. В исследовании освещаются правовые основы их осуществления, понятия и виды личных неимущественных прав, сформулированы рекомендации, направленные на обеспечение четкости юридического понятийного аппарата в этой области.

Проанализированы понятия и особенности осуществления личных неимущественных прав, обеспечивающих естественное благополучие человека – право на жизнь, право на здоровье, право на личную безопасность,

а также личных неимущественных прав, обеспечивающих природную автономию человека – право на личную свободу, право на личную неприкосновенность, право на семью и право на личное благоустройство, права, обеспечивающие социальное существование физического лица.

Исследование направлено на выработку рекомендаций правового обеспечения утверждения высших социальных ценностей – жизни и здоровья человека, его безопасности, свободы и неприкосновенности, семьи как основной формы естественной организации жизни человека. На основе полученных результатов исследования сформулированы предложения, направленные на усовершенствование норм административного законодательства и законодательства, касающегося обеспечения прав потребителей, предоставления надлежащей медицинской помощи, физического развития населения. Предложен проект Концепции административно-правовой охраны личных неимущественных прав человека, практическое значение которой состоит в определении и законодательном урегулировании приоритетного направления деятельности государства, в частности, в осуществлении обеспечения охраны личных неимущественных прав человека.

Ключевые слова: *личные неимущественные права, осуществление личных неимущественных прав, право на жизнь, право на здоровье, право на личную безопасность, право на личную свободу, право на личную неприкосновенность, право на семью.*

SUMMARY

Punda A. O. Administrative and legal regulation of providing of implementing of personal non-property rights. - Manuscript.

The dissertation is for obtaining the scientific degree Doctor of Legal Sciences on specialty 12.00.07 – administrative law and procedure financial law; information law. – University of State Fiscal Service of Ukraine, Irpin, 2018.

The dissertation includes the complex of the theoretical and practical matters related to the research of the notion, content and the processes of realizing the personal non-property rights, ensuring the natural existence of a human being.

The dissertation highlights the legal principles of realization, the notions and the types of the personal non-property rights. The recommendations concerning the ensuring of the distinctness of the juridical conceptual apparatus in this field have been formulated. The notions and the peculiarities of the realization of personal non-property rights that ensures the natural human well – being – the right to life, the right to health protection, the right to personal safety as well as personal non-property rights, ensuring the natural autonomy of a human being – the right to a personal freedom, to inviolability of the person, the right to found a family and the right to a personal improvement, have been analyzed.

The research is tended to develop the recommendations for the legal ensuring of the establishment of the higher public values – life and health, human safety,

freedom and inviolability, family, as the main form of the natural arrangement of human life.

The urgency of the research is determined by the physical, cultural, and social significance of personal non-property rights. The Constitution of Ukraine establishes rights, freedoms and duties of a person and a citizen. The rights reflected at the level of constitutional and legal norms, being the basic human rights, are the constitutional basis of the modern state. The common values of human dignity, freedom, equality and morality are embodied in basic human rights. They are a universal category that outlines the scope of human freedom in relations with the state, society and fellow citizens, they define the limits of autonomy and self-determination of an individual and the measure of the individualism and solidarity.

However, at present a new problem is arising, it is the need to continue the coherence between fundamental rights and the rights of a person in a certain area of public relations. Thus, it is a question of detailing and specifying the provisions of fundamental rights and their practical application in everyday life of a person through specific subjective rights. It is on this border that modern problems of understanding the content and prospects of the realization of personal non-property rights arise. The practical implementation of the provisions of the constitutional theory of basic human rights and the civilist theory of personal non-property rights in conjunction with the ideas of humanization of administrative law is a decisive element of the social transformation of Ukrainian society. The adoption of the National Strategy on Human Rights, as a result of the need to improve the state's activities in relation to the establishment and provision of human rights and freedoms, the creation of an effective mechanism for the protection of human rights and freedoms in Ukraine, the resolution of systemic problems in the said area, was a particularly important step towards ensuring an effective mechanism for the implementation of human rights.

The equilibrium and a coherent combination of public and private legal measures in the area of the practical application of the rules of law will prevent the disturbance of the balance of interests of an individual, the society and the state. The above-mentioned causes the increasing attention to the further development of the theory of personal non-property rights, requires a new rethinking of its certain provisions, the creation of new theoretical constructions (especially in terms of determining the place of public and legal means of protecting these rights). Accordingly, there is a growing need for theoretical development of the mechanism as a positive regulation of the implementation and protection of personal non-property rights and the formation of the legal framework for their protection.

At the same time, due to the domination of the ideas of exclusivity and the rule of only private law regulation in the legal doctrine of the beginning of the XXI century, the burning issues arose in many legal areas of the application of personal non-property rights. The most striking examples were the extensive discussions about economic law, medical law, the subject of legal regulation and methods, as well as the scope of personal security, within which there is a connection with certain institutes of environmental law (the right to environmental safety). The

elimination of the administrative and legal levers of influence on social relations at the theoretical level has reduced the state guarantees for the protection of such relations in the practical plane of the life of the society. Without administrative and legal protection of a person the non-property rights remain declarative and ineffective provisions.

In general, there is a paradoxical situation in which, in certain areas the legislation significantly outpaces the state of legal science and the level of readiness of the law-enforcement sphere to practical legal manipulation with these legal phenomena, while in others there is no regulation, although some theoretical constructions require their practical implementation at the level of the legislative provisions. These factors of the theoretical, normative and social nature determine the relevance of scientific research.

At present time particular attention is paid to the issues related to the activities of public authorities in the field of promoting the implementation of certain personal non-property rights. Clarifying the content of their powers will help to better understanding of the processes of exercising these rights and the problems that arise or may arise in this area. Significant relevance of the chosen topic determines the need to analyze the prospects of administrative and legal protection and defense. The modern scientific doctrine and legislation to a greater extent leaves this problem as “an open one”. It also creates difficulties in the practical activities of persons who ensure the process of realization of personal non-property rights.

The need for the research is due to the fact that at present there is no systematic theoretical works on the problems of administrative and legal regulation of the realization of personal non-property rights. The urgency of the research is also connected with the need to establish a unified system of legal categories and to determine on this basis the administrative and legal means of regulating the processes of realization of personal non-property rights and outlining the admissible constraints. The purpose of the scientific research highlighted in the dissertation is to define comprehensively the concept and the procedures of administrative and legal regulation of the protection of personal non-property rights. The applied purpose of the study is to create changes, additions and new legal norms regulating relations in this area.

The starting principle of the proposed study is to construct all theoretical legal constructions, based on the requirements of strict observance of the general principles of justice, conscientiousness and reasonableness. The basis of the work is the new national legal ideology of “human-centeredness”, and the idea of humanization of administrative and legal regulation.

The results of the dissertation study highlight the problems of legal phenomenology of personal non-property rights, the theoretical basis and the level of scientific research in this field from the positions of the administrative and legal science, reflect the system of personal non-property rights as an object of state influence and the principles of state policy in the field of protection of personal non-property rights.

The dissertation has deeply analyzed the provision of the right to life and the elimination of the danger that threatens life and health, the organizational and legal model of health protection and the provision of medical care and the methods of administrative legal protection of the right to personal safety, the certain aspects of administrative liability for violations of personal non-property rights.

The dissertation contains a set of the theoretical and practical issues related to the study of the concept, content and processes of the implementation of personal non-property rights, the place of state authorities and their officials in this process. In the dissertation, the recommendations aimed at ensuring the clarity of the legal conceptual apparatus in this area have been formulated.

The research is aimed at developing recommendations for the legal provision of the highest social values - life and health of a person, a person's security, freedom and inviolability, and a family as the main form of the natural organization of human life. Based on the results of the study, the proposals to improve the norms of administrative legislation and legislation regarding the provision of consumer rights, the provision of proper medical care and physical development of the population have been made. The specific proposals for the improvement of the legislation in the field of personal non-property rights have been developed.

Key words: *non-personal rights, realization of the personal non-property rights, the right to life, the right to health protection, the right to personal safety, the right to a personal inviolability, personal freedom, the right to found the family.*

Підписано до друку 21.03.2018 року. Формат 60x84/16
Папір офсетний. Друк офсетний.
Друк.арк.1,9. Тираж 100 прим.
Зам. №156
Видруковано ФОП Стрихар А.М.
м. Хмельницький, вул. Чорновола, 37. Тел.: (096) 709-11-10